

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linnea Peterson

Utländska surrogatarrangemang – en välsignelse eller förbannelse?

Om samspel mellan familjerättsliga verkningar av
surrogatarrangemang och uppfyllandet av barnets rättigheter

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Ryrstedt
Termin för examen: VT22

Innehåll

ABSTRACT.....	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR.....	4
1 INLEDNING.....	5
1.1 BAKGRUND	5
1.2 SYFTE OCH FORSKNINGSPRÅG	6
1.3 METOD.....	6
1.3.1 Definitioner av föräldraskap	8
1.3.2 Parter vid surrogatarrangemang.....	8
1.3.3 Definition av surrogatarrangemang och surrogatmoderskap.....	8
1.4 MATERIAL OCH FORSKNINGSLÄGE	9
1.5 AVGRÄNSNINGAR.....	10
1.6 DISPOSITION	10
2 FAMILJ OCH FÖRÄLDRASKAP	12
2.1 FASTSTÄLLANDE AV FÖRÄLDRASKAP	12
2.1.1 Rättsverkningar av föräldraskap.....	13
2.2 RÄTTEN TILL FAMILJELIV.....	14
2.2.1 Faktiska familjerelationer	17
3 BARNETS RÄTTIGHETER	18
3.1 BARNKONVENTIONEN	18
3.1.1 Artikel 2 - Skydd mot diskriminering	18
3.1.2 Artikel 3 - Principen om barnets bästa.....	19
3.1.3 Artikel 7 - Barnets rätt till kändedom om sitt ursprung.....	20
3.1.4 Artikel 9 - Barnets rätt till båda sina föräldrar.....	22
4 SURROGATARRANGEMANG.....	24
4.1 ALLMÄNT OM SURROGATARRANGEMANG	24
4.2 EN HISTORISK TILLBAKABLICK	24
4.3 MER OM SURROGATMODERSKAP	26
4.4 RÄTTSFÖLJDER AV UTLÄNDSKA SURROGATARRANGEMANG	29
4.4.1 Erkännande av utländska domstolsavgöranden.....	29
4.4.1.1 Fraude à loi-principen.....	30
4.4.2 Föräldraskapet	30
4.4.2.1 Närståendeadoption.....	32
4.4.3 Rättsföljder för barnet.....	33
4.4.3.1 Familjerelationer, medborgarskap och identitet	33
5 SURROGATARRANGEMANGETS EFTERSKALV.....	35
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	40
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	44

Abstract

Surrogacy arrangements have recently grown into a rather common alternative for Swedish couples. A surrogacy arrangement is usually carried out by a woman undertaking to bear a child on behalf of another. Once the child is born the surrogate mother hands the child over to the intended parents. A surrogacy arrangement is either altruistic or commercial. There are also two types of surrogacy: gestational or genetic. Whichever form the surrogacy arrangement may take it is not allowed in Sweden at present time.

This essay seeks to examine which legal consequences arise from surrogacy arrangements and what effect they will have for the children in question. The main purpose of the essay is to analyze surrogacy arrangements from a children's rights perspective. The main focus will be the potential problems occurring upon return to Sweden after an international surrogacy arrangement. The essay will answer questions regarding the Swedish legislation on surrogacy arrangements, the handling of international cases and the legal situation for children born from a surrogate mother.

In the following the essay will examine Swedish family law, relevant children's rights and surrogacy arrangements. The legislation and the different types of surrogacy will be explained in order to help the discussion further down. The Swedish legal consequences of an international surrogacy arrangement will be partly examined in light of similar cases from the European Court of Justice. Questions regarding the extradition of actual family life and the Rights of the Child have proven to be of highest importance in the context.

The thesis' illation is that international surrogacy arrangements tend to create complicated situations once the child and the intended parents arrive in Sweden. The recognition of a legal relationship between the child and the intended parents is a delicate matter. The state is most often unwilling to recognize a legal parent unless there is a genetic connection. This essay concludes that the procedure for recognition must be made more effective or even be changed completely; it is proposed that a procedure for mothers to confirm the legal family tie might be a better alternative in the child's perspective. The legislation and the procedures involved must be incubated and evolved in order to ensure children their rights. The present risk of a growing acceptance within society must simply be overlooked as the legal consequences cannot be considered to be in accordance with the children's rights. The adoption of legislation regarding surrogacy arrangements is therefore necessary.

Sammanfattning

Surrogatarrangemang är ett fenomen som på senare tid vuxit sig allt större; allt fler svenskar reser utomlands för att bilda familj med hjälp av en surrogatmoder. Vid ett surrogatarrangemang åtar sig en kvinna att bära fram ett barn för att sedan, vid barnets födsel, överlämna barnet till de tilltänkta föräldrarna. Ett surrogatarrangemang kan vara antingen altruistiskt eller kommersiellt och ett surrogatmoderskap kan vara antingen fullständigt eller partiellt. Surrogatarrangemang är i dagsläget inte tillåtet i Sverige oavsett vilken form det antar.

Denna uppsats syftar till att utreda vilka rättsliga följder ett surrogatarrangemang får och vad de innebär, främst för det tillkomna barnet. Arbetets övergripande syfte är alltså att utreda surrogatarrangemang ur ett barnrättsperspektiv med huvudfokus på de problem som uppstår efter ett utländskt surrogatarrangemang. Uppsatsens stora frågeställningar berör den svenska regleringen av surrogatarrangemang, hantering av utländska surrogatarrangemang och surrogatmoderskap, samt hur ett barns rättsliga förhållanden ser ut till följd av tillblivelsen genom surrogatarrangemang.

I uppsatsen utreds relevant svensk familjerätt, rättigheter i barnkonventionen och sedan surrogatarrangemang som sådana. Reglering och former av surrogatarrangemang och surrogatmoderskap beskrivs utförligt för att ge läsaren en god bakgrund inför följande diskussion och analys. De svenska rättsföljderna av utländska surrogatarrangemang utreds delvis i ljuset av liknande diskussioner hos Europadomstolen. Det faktiska familjelivet och barnets rättigheter har i sammanhanget visat sig vara av stor vikt.

Uppsatsens slutsats är att utländska surrogatarrangemang emellanåt ger svåra konsekvenser för barnet vid ankomst till Sverige. Särskilt problematiskt är erkännandet av en rättslig familjerelation till modern eller den förälder som inte har en genetisk koppling. Uppsatsen konstaterar att erkännandeförfarandet måste effektiviseras eller förändras helt; det föreslås att ett införande av förfarande för moderskapsbekräftelse kan vara fördelaktigt för barnet. För att barnets rättigheter ska uppfyllas måste reglering och förfaranden utvecklas även om det innebär viss risk för acceptansglidning. De rättsliga följderna är i dagsläget svårligen förenliga med uppfyllandet av barnets rättigheter varför införande av reglering är nödvändigt.

Förord

Det är med glädje jag konstaterar att jag nu står på tröskeln till ett nytt kapitel; efter 4,5 år i Lund lider min studietid mot sitt slut. Det har varit en bitvis kämpig resa, men i slutändan kan jag inte säga annat än att glädjen i stundande examen och allt vad det innebär är all möda värd.

Jag vill börja med att tacka min handledare, Eva Ryrstedt, för kloka ord och vägledning i arbetet. Särskilt tack för din stöttning och dina vänliga ord när motivationen brast – det tog mig över mållinjen.

Jag vill också rikta ett stort tack till familj och vänner som stöttat mig genom hela utbildningen. Särskilt tack till mamma, pappa, Lovisa och Malin, Felicia, Antonia, Matilda och Kajsa. Ni har stöttat mig i alla lägen, även när jag mer eller mindre ilsket spottat ur mig monologer om stress och frustration. Ni är ovärderliga! Jag är evigt tacksam.

Slutligen vill jag ägna uppsatsen åt min älskade hund, Esther. Tack för din villkorslösa kärlek.

Linnea Peterson,
Häljarp den 23 maj 2022

Förkortningar

Barnkonventionen	<i>FN:s konvention om barnets rättigheter</i>
EKMR	<i>Europakonventionen eller Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna</i>
FB	<i>Föräldrabalken</i>
HD	<i>Högsta domstolen</i>
NJA	<i>Nytt Juridiskt Arkiv</i>
Prop.	<i>Proposition</i>
Smer	<i>Statens Medicinsk-etiska råd</i>
SOU	<i>Statens offentliga utredningar</i>

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ett surrogatarrangemang är en överenskommelse där en kvinna åtar sig att bära fram ett barn och sedan överlåta det till de tilltänkta föräldrarna efter barnets födsel.¹ I takt med ökad rörlighet och utbredd acceptans har antalet barn som tillkommit via surrogatarrangemang ökat i Sverige. Det innebär dock inte att förfarandet vid ankomst underlättats. Ett grundläggande problem är erkännandet av familjerättsliga relationer. I förlängningen kan problematiken innebära att barnet försätts i en rättsligt osäker situation då barnet riskerar att förlora en rättslig förälder.² Att förlora en rättslig förälder, om än tillfälligt, innebär stora risker för barnet; den rättsliga föräldern har det yttersta ansvaret för att tillgodose barnets behov och intressen³ samt företräda barnet i rättsliga, personliga och ekonomiska angelägenheter.⁴

Ett tämligen vanligt dilemma med surrogatarrangemang är att olika intressen är direkt motstridiga varandra. Ett exempel är att statens skyldighet att tillförsäkra barnet dess rättigheter står i konflikt med svenska rättsgrundsatser, exempelvis mater est-principen.⁵ Avvägningar i problematiken kring surrogatarrangemang är ofta ämne för diskussion och meningarna är inte sällan vitt skilda.

Konflikten mellan barnets och statens intressen är alltså komplicerad, och därför långt ifrån färdigdiskuterad. Frågan har lyfts ett flertal gånger av Statens Medicinsk-etiska råd, Smer. I sitt remissvar till SOU 2016:11 har Smer konstaterat att lagstiftarens intresse att förhindra surrogatarrangemang visserligen är välgrundat, men att barnets rättigheter ändå måste ges företräde. Smer poängterar bl.a. att barnet inte ska missgynnas för att det kommit till via surrogatarrangemang och att eventuella åtgärder mot sådana arrangemang bör riktas mot föräldrarna snarare än barnet.⁶ Det råder ingen tvekan om att surrogatarrangemangets vara eller inte vara är inför avgörande och att barnets intressen är av största vikt i fortsatta diskussioner.

---

¹ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 106.

² SOU 2021:56, s. 196.

³ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 53.

⁴ Singer, A. *Föräldraskap i rättslig belysning* (2000), s. 381 samt Sjösten, M., *Vårdnad, boende och umgänge* (2020), s. 189.

⁵ Se avsnitt 2.1 nedan.

⁶ Remissvar avseende SOU 2016:11, se sammanfattning p. 7.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med detta arbete är att utreda de rättsliga följderna av utländska surrogatarrangemang utifrån ett barnrättsperspektiv. Arbetet fokuserar på att undersöka vilka rättsliga konsekvenser regleringen har för barn som anländer till Sverige efter tillblivelse genom utländskt surrogatarrangemang. Vidare syftar arbetet till att dels utreda huruvida barnets rättigheter tillvaratas i regleringen som den ser ut idag, dels ge förslag på ändringar som kan leda till ett bättre uppfyllande av barnets rättigheter.

För att uppfylla syftet besvaras följande frågor:

- Vad är och innebär ett surrogatarrangemang?
- Hur regleras surrogatarrangemang i Sverige och hur hanteras fall av utländska surrogatarrangemang?
- Vilka rättsliga och praktiska konsekvenser innebär den svenska regleringen för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet?
- Hur skiljer sig de rättsliga förhållandena för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang från de rättsliga förhållandena för barn som tillkommit inom ramen för tillåtna svenska förfaranden?

1.3 Metod

Under arbetet med uppsatsen används den traditionella rättsdogmatiska metoden, vars kärna är att närmare kartlägga innehållet i gällande rätt.⁷ Sådan kartläggning kallas även deskriptiv rättsdogmatik och utförs vanligtvis inom forskning som är inriktad på ett specifikt regelsystem.⁸ Uppsatsen utgörs till viss del av deskriptiv rättsdogmatik, främst i de delar som redogör för fakta.

Den traditionella rättsdogmatiken utgår vanligtvis från lag, praxis, förarbeten och doktrin.⁹ Enligt Jareborg är rättsdogmatikens verklighet att själva rättssystemet är ett normativt system. Det mänskliga, och rättsliga, som systemet resulterar i vid tillämpning av reglerna omfattas därför inte av rättsdogmatiken, utan är närmast ett rättssociologiskt intresse.¹⁰ Rättssociologi utreder relationen mellan rätt och samhälle. Metoden anses rättsvetenskaplig då den belyser hur samhällsliga förhållanden påverkar rättsbildning och rättstolkning.¹¹ I uppsatsen är sådana resonemang av intresse främst i fråga om anpassning av lagstiftningen efter utvecklingen i synen på surrogatarrangemang. Det rättssociologiska intresset är sekundärt i arbetet och metoden används mycket begränsat. Grundtanken inom rättssociologin,

---

⁷ Hjertstedt, M., "Beskrivningar av rättsdogmatisk metod (...)" i *Festskrift till Örjan Edström* (2019), s. 167.

⁸ Lambertz, G., "Nyttig och Onyttig rättsvetenskap", *SvJT* 2002, s. 265.

⁹ Jareborg, N., "Rättsdogmatik som vetenskap", *SvJT* 2004, s. 8.

¹⁰ *Ibid.*, s. 9.

¹¹ Hydén, H., "Rättsdogmatisk metod" i *Juridisk metodlära* (2013), s. 207.

alltså att rätten och samhället påverkar varandra, är emellertid en relevant bakgrund för diskussionen om eventuell framtida reglering.

Inom rättsdogmatiken finns även utrymme för kritisk analys.¹² Kritisk rättsdogmatik innebär att gällande rätt tolkas ur ett självständigt och kritiskt perspektiv. För att identifiera problem i gällande rätt krävs någon form av måttstock. För att den kritiska rättsdogmatiken ska vara meningsfull krävs sedan att måttstockens storheter bryts ned till klarheter.¹³ I denna uppsats blir det aktuellt främst för begreppet *barnrättsperspektiv*. Att arbeta med ett barnrättsperspektiv har blivit allt vanligare, trots att definitionen ännu inte är helt klarlagd. Vidare förefaller begreppet *barnrättsperspektiv* emellanåt användas synonymt med begreppet *barnperspektiv*. I SOU 2020:63 uppges att grunden i barnperspektivet är respekten för barnets fulla människovärde och integritet.¹⁴ Barn ska betraktas som fullvärdiga medborgare och kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang.¹⁵ Arbetet ska också präglas av respekt för barnets egna behov, intressen och åsikter.¹⁶ Det handlar dels om att se på situationen utifrån barnets perspektiv, dels om att analysera vilka följder olika beslutsalternativ kan få för barnet.¹⁷ Att arbeta ur ett *barnrättsperspektiv* kan i viss mån ses som en utveckling av barnperspektivet. Utgångspunkten i barnrättsperspektivet är densamma som i barnperspektivet, med skillnaden att det är större fokus på uppfyllandet av barnets rättigheter. Vidare uppges i SOU 2017:6 att barnrättsperspektivet även omfattar den uppföljning som görs av beslut och åtgärder som påverkar barn.¹⁸ Detta arbete syftar till att undersöka surrogatarrangemang ur ett barnrättsperspektiv. Grunden i arbetet är alltså att utreda huruvida gällande rätt på området kan anses tillfredsställande i förhållande till barnets rättigheter. Barnrättsperspektivet är således en utgångspunkt för bearbetning och analys av materialet.

I uppsatsens avslutande delar använder jag även en mer konstruktiv form av rättsdogmatik. Den konstruktiva metoden kan ta sig uttryck på två sätt; *de lege lata* och *de lege ferenda*. I arbetets analyserande del är konstruktiv rättsdogmatik *de lege ferenda* aktuellt. Metoden syftar till att konstruktivt analysera regelsystemet för att sedan komma med övervägda rekommendationer för hur regelsystemet bör ändras.¹⁹ Med hänsyn till arbetets begränsningar bör dock poängteras att sådana rekommendationer snarare blir spekulationer kring eventuella lösningar.

---

¹² Kleineman, J., "Rättsdogmatisk metod" i *Juridisk metodlära* (2018), s. 35 f.

¹³ Hjertstedt, M., "Beskrivningar av rättsdogmatisk metod (...)" i *Festskrift till Örjan Edström* (2019), s. 170-171.

¹⁴ SOU 2020:63, s. 1721.

¹⁵ SOU 2017:6, s. 95.

¹⁶ SOU 2016:19 s. 92.

¹⁷ SOU 2020:63, s. 1721.

¹⁸ SOU 2017:6, s. 95 samt prop. 2009/10:232 s. 11.

¹⁹ Lambertz, G., "Nyttig och Onyttig rättsvetenskap", SvJT 2002, s. 265.

1.3.1 Definitioner av föräldraskap

För att klargöra vad uppsatsen åsyftar i dess olika delar används olika begrepp för olika former av föräldraskap. De aktuella formerna av föräldraskap benämns såsom *rättsligt*, *genetiskt*, *biologiskt* och *socialt* föräldraskap. Det rättsliga föräldraskapet är centralt för uppsatsens fokus. Rättsligt föräldraskap står för den rättsliga konstruktionen; dels fastställande av föräldraskap, dels rättsverkningar av föräldraskap.²⁰ Sådana rättsverkningar är exempelvis ansvaret att tillgodose barnets behov.²¹ Det genetiska föräldraskapet är kopplat till reproduktionen. Vid ett surrogatarrangemang innebär det att den som donerat de könsceller som används vid befruktningen blir genetisk förälder. Den kvinna som sedan bär och föder barnet blir biologisk förälder, oavsett om ägget är hennes eget eller donerat. Det sociala föräldraskapet grundas slutligen på den faktiska vården om barnet. Den som lever med barnet och tar hand om det är social förälder.²²

1.3.2 Parter vid surrogatarrangemang

I det följande kommer parterna i ett surrogatarrangemang nämnas återkommande. Med *surrogatmoder* avses den kvinna som åtagit sig att bära ett barn åt någon annan. Med *tilltänkta föräldrar* (eller bara *föräldrar*) åsyftas de som har för avsikt att ta emot samt uppfostra barnet, alltså de som avser vara barnets vårdnadshavare. Oftast nämns de tilltänkta föräldrarna i plural, även då det i praktiken kan gälla en ensam tilltänkt förälder. I diskussioner som rör barnet används som huvudregel endast *barnet*. Diskuteras barn i olika situationer, såsom barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i förhållande till barn som tillkommit inom ramen för svenska förfaranden, klargörs detta specifikt.

1.3.3 Definition av surrogatarrangemang och surrogatmoderskap

I detta arbete används begreppet *surrogatarrangemang* för förfarandet i sin helhet. Med surrogatarrangemang åsyftas alltså allt som rör processen från det att ett avtal har ingåtts mellan surrogatmoder och de tilltänkta föräldrarna till dess att barnet överlämnats till de tilltänkta föräldrarna. Begreppet *surrogatmoderskap* används för det fall endast den bärande kvinnans del i arrangemanget åsyftas.

---

²⁰ Singer, A., *Föräldraskap i rättslig belysning* (2000), s. 42.

²¹ *Ibid.*, s. 381.

²² *Ibid.*, s. 43.

1.4 Material och forskningsläge

Som nämnts ovan utgår en rättsdogmatisk analys vanligtvis från lag, praxis, förarbeten och doktrin. Det anammats även i detta arbete. Då surrogatarrangemang ännu inte regleras i svensk rätt²³ får förarbeten och litteratur stort utrymme. Det finns i dagsläget ett antal statliga utredningar som lyfter frågor kring surrogatarrangemang, exempelvis de relativt nya SOU 2016:11, SOU 2020:63 och SOU 2021:56. Utredningar som dessa samt efterföljande propositioner får mycket utrymme i detta arbete. Resonemang i nämnda dokument får antas ge uttryck för lagstiftarens aktuella inställning till surrogatarrangemang. Eventuella äldre utredningar används för djupare förståelse och breddad kunskap. De ovan nämnda förarbetena används också vid utredning av frågor om barnets rättigheter. Flertalet utredningar diskuterar principen om barnets bästa i relativt stor utsträckning. Dessa resonemang utgör grunden i delar av detta arbete.

I begränsad mån används även lag och lagkommentarer. Trots att den faktiska nyttan av lagkommentarer har diskuterats²⁴ anser jag att de utgör ett gott stöd för tolkningen av bestämmelserna, delvis då de ofta innehåller hänvisningar till praxis och annat material som kan vara av nytta för arbetet.

För utredning av barns rättigheter används doktrin av välrenommerade författare såsom Anna Singer, Mats Sjösten och Åke Saldeen. Dessa har i viss mån även diskuterat surrogatarrangemang. Ytterligare information om surrogatarrangemang inhämtas främst från statliga utredningar och en Smerapport. Vidare används artiklar, främst sådana från Svensk Juristtidning (SvJT). Artiklarnas tillförlitlighet grundas på författarens rykte.

Som nämnts finns en stor mängd material både om barns rättigheter och om surrogatarrangemang. I SOU 2016:11 diskuteras för första gången de två sammankopplade. Tidigare utredningar har främst diskuterat de moralfilosofiska aspekterna av frågan.²⁵ Sedan 2016 har frågor om surrogatarrangemang diskuterats i allt större utsträckning. Författare som Anna Singer har gett sådan diskussion större utrymme i verken²⁶ och ämnet har diskuterats av juriststudenter i diverse uppsatser.²⁷ Ännu är det dock relativt ovanligt att diskussioner om surrogatarrangemang centrerar barnrättsperspektivet.

---

²³ Observera att surrogatarrangemang inte är förbjudet men att det följer av kap 6 - 7 av Lag (2006:351) om genetisk integritet m.m. att det inte är en tillåten metod inom svensk sjukvård.

²⁴ Lambertz, G., ”Nyttig och Onyttig Rättsvetenskap”, SvJT 2002, s. 271.

²⁵ Se ex. SOU 1985:5 och SMER-rapport 2013:1.

²⁶ Se ex. Singer, A., *Barnets bästa* (2019).

²⁷ Se ex. Nilsson, L., *Rättsligt moderskap vid surrogatarrangemang* (2019).

1.5 Avgränsningar

Surrogatarrangemang väcker vanligtvis ett flertal etiska frågor. De moralfilosofiska aspekterna kan till synes diskuteras i oändlighet. Uppsatsen fokuserar därför inte på surrogatarrangemangens vara eller inte vara. Fokus för arbetet är istället de svenska familjerättsliga verkningarna av ett utländskt surrogatarrangemang och hur dessa samspekar med barnets rättigheter.

I arbetet diskuteras inte handel med barn; med hänsyn både till att etiska aspekter av surrogatarrangemang utelämnas ur diskussionen och det faktum att uppsatsen främst rör de rättsliga konsekvenserna *efter* ett surrogatarrangemang bedöms frågan ligga utanför ramen för detta arbete. I sammanhanget bör dock nämnas att människohandel givetvis är av stor betydelse och att ämnet därför behöver ges utrymme i framtida diskussion om tillåtande av surrogatarrangemang i Sverige.

Då de flesta surrogatarrangemang genomförs av heterosexuella par²⁸ utgår detta arbete från presumtionen att de tilltänkta föräldrarna ingår i ett heterosexuellt förhållande. Diskussion rörande andra konstellationer är undantag och kommer därför att benämnas som sådana.

Detta arbete avser inte att diskutera fastställelse av föräldraskap efter surrogatarrangemang för det fall någon av eller båda föräldrarna genomgått en könskorrigering. Regleringen kring fastställande av föräldraskap då någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet är mycket komplicerad och diskussion kring sådana fastställelser både kräver och förtjänar därför betydligt mer utrymme än det kan ges i detta arbete.

1.6 Disposition

I uppsatsens *andra* och *tredje kapitel* lyfts frågor om svensk familjerätt och barns rättigheter. Kapitel två fokuserar på fastställande och rättsföljder av föräldraskap samt rätten till familjeliv enligt artikel 8 EKMR. I det tredje kapitlet beskrivs innehållet i de av barnets rättigheter som är av störst relevans för arbetet. Syftet med kapitel två och tre är att ge läsaren en god grund för att senare förstå resonemang kring familje- och barnrättens betydelse för surrogatarrangemang.

Det *fjärde kapitlet* fokuserar på surrogatarrangemangen som sådana. Inledningsvis förklaras de grundläggande aspekterna av ett surrogatarrangemang. Sedan riktas fokus mot de rättsliga följderna av ett surrogatarrangemang innebär för barnet. De rättsliga konsekvenserna diskuteras delvis i förhållande till barnets rättigheter.

---

²⁸ SOU 2016:11 s. 455.

Under arbetets avslutande del, i det *femte kapitlet*, diskuteras och analyseras samspelet mellan familjerätten, surrogatarrangemang och barnets rättigheter, varav det sistnämnda utgör huvudfokus. En stor del av diskussionen rör erkännandet av utländska domar och vilka konsekvenser barnet drabbas av till följd av ett eventuellt icke-erkännande. Slutligen lyfts frågan om framtida reglering och förslag på utvecklingsmöjligheter.

2 Familj och föräldraskap

De rättsliga föräldrarna har det huvudsakliga ansvaret för uppfyllandet av barnets rättigheter. Med hänsyn till föräldraskapets grundläggande ställning i sammanhanget redogör denna uppsats för fastställande av föräldraskap och rätten till familjeliv före barnets rättigheter.

2.1 Fastställande av föräldraskap

Som nämnts ovan kan begreppet *föräldraskap* ha olika innebörd i olika sammanhang. I arbetet ses föräldraskapet därför såsom uppdelat i rättsligt, genetiskt, biologiskt och socialt.²⁹ I regleringen görs dock ingen sådan uppdelning. Moderskap fastställs med hjälp av principen *mater semper certa est* (det är alltid säkert vem som är moder) i kombination med principen *mater est quam gestatio demonstrat* (moder är den som havandeskapet visar).³⁰ Dessa principer är inte lagstadgade men anses utgöra gällande rätt. Resonemanget grundas på antagandet att kvinnan genom att föda barnet bevisar att hon är barnets biologiska och genetiska moder.³¹ Som huvudregel gäller att de genetiska föräldrarna också blir rättsliga föräldrar. Undantag görs vid exempelvis assisterad befruktning och adoption.³² I prop. 2001/02:89 diskuterades vem som skulle anses vara moder vid äggdonation. En möjlighet var att fastställa moderskapet på genetiska grunder, likt man länge gjort med faderskapet. Lagstiftaren ansåg dock att det kunde bli problematiskt eftersom det skulle innebära att donatorn blev rättslig moder. Det beslutades därför att *mater est*-principen skulle bestå.³³

Över tid har ansetts att det inte föreligger behov av särskild reglering kring fastställande av moderskap, grundat på *mater est*-principens etablerade position. Som nämnts ovan diskuterades frågan dock i samband med införande av reglering kring assisterad befruktning och donation av könsceller.³⁴ Diskussion har också förts kring huruvida ett moderskap ska kunna hävas. Problematiken har aktualiserats exempelvis i migrationsärenden där en migrant uppgett sig för att vara någons förälder men senare menat att denne inte är det.³⁵ Vid behov görs en prövning av moderskapet i enlighet med 13 kap. 2 § RB på samma sätt som prövning av rättsförhållanden överlag.³⁶

---

²⁹ Se ovan under avsnitt 1.3.1.

³⁰ Saldeen, Å., *Barn- och föräldrarätt* (2009), s. 48.

³¹ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 55.

³² *Ibid.*, s. 53 f.

³³ *Ibid.*, s. 56.

³⁴ Singer, A., *Barns rätt* (2019), s. 37 ff.

³⁵ Singer, A., *Barns rätt* (2019) s. 38 samt NJA 2007 s. 684.

³⁶ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 56.

Faderskap fastställs på olika vis beroende på moderns civilstånd. Om modern är gift med en man registreras maken som fader automatiskt när barnet folkbokförs.³⁷ Faderskapspresumtionen, även kallad pater est-regeln³⁸, kan inte förhindras.³⁹ Presumtionen gäller även då maken avlidit före barnets födelse, om det kan antas att maken är fader till barnet.⁴⁰ Om maken inte är far till barnet, och inte heller vill registreras som sådan, måste föräldrarna skilja sig före det att barnet föds.⁴¹ När faderskapet har registrerats finns begränsade möjligheter att häva faderskapet enligt bestämmelser i 1 kap 2 § FB. Domstolen kan *förklara att maken i äktenskapet inte är far till barnet* om det (i) är utrett att modern haft samlag med en annan man och att det är sannolikt att barnet är denne mans avkomma, (ii) det kan konstateras att maken inte är far till barnet med hänsyn till arvsanlag eller annan särskild omständighet, eller (iii) barnet har tillkommit före äktenskapet eller under det att makarna levtt åtskilda och att det därför är osannolikt att maken är barnets far.⁴² Enligt paragrafens andra stycke kan maken också häva faderskapet genom att godkänna en annan mans faderskapsbekräftelse. För sådant hävandes giltighet krävs dock att även modern godkänner bekräftelsen skriftligen.⁴³

För det fall modern inte är gift fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom i enlighet med FB 1 kap. 4 och 5 §§. En faderskapsbekräftelse måste uppfylla vissa formkrav och ska sedan godkännas både av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare och av socialtjänsten.⁴⁴ För att faderskap ska fastställas genom dom krävs att det antingen är bevisat med hjälp av DNA att mannen är fader till barnet, eller att det kan visas att mannen haft samlag med modern och att det är sannolikt att barnet tillkommit vid det aktuella tillfället. Det sistnämnda gäller även för insemination eller befruktning utanför kroppen.⁴⁵

2.1.1 Rättsverkningar av föräldraskap

Som nämnts ovan innebär det rättsliga föräldraskapet främst ett ansvar att tillgodose barnets grundläggande behov. De grundläggande behov som åsyftas är ytterst de av omvårdnad, trygghet och god fostran.⁴⁶ Vidare har en rättslig förälder ett ansvar att ge barnet den tillsyn som behövs för att barnet inte ska riskera att skada sig själv eller andra samt ett ansvar att säkerställa barnets försörjning och utbildning.⁴⁷ Den rättsliga föräldern är också barnets

---

³⁷ Singer, A., *Barns rätt* (2019), s. 41.

³⁸ Saldeen, Å., *Barn- och föräldrarätt* (2009), s. 57.

³⁹ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 57.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 57.

⁴¹ Singer, A., *Barns rätt* (2019), s. 41.

⁴² FB 1:2 1 st.

⁴³ FB 1:2 2 st.

⁴⁴ Se FB 1:4 och Singer, A., *Barns rätt* (2019), s. 46.

⁴⁵ Se FB 1:5 1 st. punkter 1 – 3.

⁴⁶ Se FB 6:2.

⁴⁷ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 131 samt FB 6:2.

rättsliga företrädare och har därmed både rättighet och skyldighet att företräda barnet i dess personliga angelägenheter.⁴⁸

Lagstiftaren har inte närmare angett hur vårdnaden om barnet bör utföras - det har lämnats till vårdnadshavaren att avgöra hur denne ska tillgodose barnets behov.⁴⁹ Om barnet har två vårdnadshavare ska de som huvudregel fatta beslut kring barnet gemensamt. Vad gäller den dagliga omsorgen är dock nödvändigt att beslut kan fattas av ena vårdnadshavaren ensam, varför samtycke från båda vårdnadshavare krävs endast vid beslut som påverkar barnet i större utsträckning.⁵⁰

Trots att vårdnadshavaren beläggs med skyldigheter är omsorgsplikten inte sanktionerad. Det innebär dock inte att vårdnadshavaren kan utföra vårdnaden hur som helst utan konsekvenser – i vissa fall kan åtgärder vidtas. Ett sådant exempel är att vårdnadshavaren kan förlora vårdnaden om barnet om denne orsakar bestående fara för barnets hälsa och utveckling.⁵¹ Att tillgodose barnets grundläggande behov innebär också en underhållsplikt. Vårdnadshavarna ska svara för underhåll för barnet i den mån det är skäligt med hänsyn till barnets behov och vårdnadshavarnas samlade ekonomiska förmåga.⁵² Den primära underhållsplikten faller på vårdnadshavarna, men även samhället har visst ansvar.⁵³ Vanligtvis uppfyller vårdnadshavarna underhållsplikten i samband med den faktiska vårdnaden om barnet, men en vårdnadshavare som barnet inte bor med kan behöva fullgöra underhållsplikten genom att betala underhållsbidrag.⁵⁴

2.2 Rätten till familjeliv

Europakonventionen föreskriver i artikel 8 en rätt till respekt för privat-och familjeliv samt hem och korrespondens. Rätten till respekt innebär främst en rätt till skydd från godtycklig myndighetsinblandning, men också en positiv förpliktelse för staten att motverka rättighetsintrång mellan enskilda.⁵⁵ Under vissa omständigheter kan ett intrång dock motiveras, i vilket fall det inte utgör en kränkning av artikeln. Sådant är fallet, enligt artikel 8 punkten 2, om intrånget (i) har stöd i lag, (ii) har något av de legitima syften som uppräknas i artikeln och (iii) måste anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att uppnå det legitima syftet. Kravet på lagstöd innebär vidare ett krav på förutsebarhet och tillgänglighet.⁵⁶

---

⁴⁸ FB 6:11.

⁴⁹ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 131.

⁵⁰ Sjösten, M., *Vårdnad, boende och umgänge* (2020), s. 192.

⁵¹ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 133.

⁵² Se FB 7:1.

⁵³ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 202.

⁵⁴ Singer, A., *Barnets bästa* (2019), s. 205 samt FB 7:2.

⁵⁵ Lag (1994:1219) om EKMR, Lagkommentar av Ehrenkrona, C.H., Karnov, p. 49, hämtad från JUNO 2022-03-12 samt SOU 2016:11 s. 165.

⁵⁶ *Ibid.*, p. 49, läst 2022-03-12.

En åtgärd kan anses nödvändig endast om den svarar mot ”ett mycket angeläget socialt behov”. Utöver det måste intrånget också stå i rimlig proportion till det legitima syftet. Huruvida åtgärden är nödvändig och proportionerlig bedömer medlemsstaten utifrån de kriterier som ställts upp. I sammanhanget har medlemsstaterna viss bedömningsmarginal, s.k. Margin of Appreciation.⁵⁷ Fråga om korrekthet i medlemsstatens bedömning kan prövas i Europadomstolen.⁵⁸ Det är därför vanligt att prövning av mål inom ramen för artikel 8 berör avvägningen mellan rätten till personlig integritet och det allmänna intresse som medlemsstaten anser sig skydda.⁵⁹

Ett sådant exempel är i målet *van der Heijden mot Nederländerna*.⁶⁰ Medlemsstaten hade nekat en person möjlighet att befrias från vittnesplikt mot sin partner med hänvisning till att paret endast var sambor. Befrielse från vittnesplikt gällde endast mellan makar.⁶¹ Europadomstolens prövning gällde avvägningen mellan medlemsstatens intresse av brottsbekämpning och klagandens intresse i att bevara familjerelationen.⁶² Europadomstolen konstaterade att det aktuella paret haft möjlighet att ingå äktenskap och att de, om de valt att göra det, skulle besuttit det skydd de nu åberopat.⁶³ Att tillämpa vittnesplikten innebar varken ifrågasättande eller förnekande av relationen som sådan och utgjorde därför inte en kränkning av artikel 8.⁶⁴

Att däremot inte erkänna en förälder-barn-relation såsom rättsligt giltig kan innebära en kränkning av artikel 8. I målet *Menesson mot Frankrike*⁶⁵ konstaterade domstolen att icke-erkännande av en familjerelation inte utgör en kränkning av artikeln så länge det faktiska familjelivet fortfarande fungerar.⁶⁶ I målet blev dock fråga om kränkning av rätten till privatliv. Barnen, i detta fall ett tvillingpar, hade tillkommit genom surrogatarrangemang i vilket den tilltänkta fadern bidragit med könsceller.⁶⁷ I den amerikanska domen angavs de tilltänka föräldrarna såsom rättsliga föräldrar och den tilltänkta fadern som genetisk far.⁶⁸ I Frankrike medgavs att barnen enligt kalifornisk rätt hade en familjerättslig relation till föräldrarna, men varken den rättsliga relationen eller den genetiska kopplingen till fadern erkändes enligt fransk rätt.⁶⁹ Europadomstolen ansåg alltså att icke-erkännandet av familjerättsliga band inte utgjorde en kränkning av artikel 8 EKMR. Nekandet av den genetiska kopplingen innebar däremot en kränkning

---

⁵⁷ Lag (1994:1219) om EKMR, Lagkommentar av Ehrenkrona, C.H., Karnov, p. 49, hämtad från JUNO 2022-03-12.

⁵⁸ Se Europadomstolens hemsida för information om tillvägagångssätt, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/swe&c>.

⁵⁹ Lag (1994:1219) om EKMR, Lagkommentar av Ehrenkrona, C.H., Karnov, p. 50, hämtad från JUNO 2022-03-12.

⁶⁰ *Van der Heijden mot Nederländerna* (dom i Grand Chamber den 3 april 2012).

⁶¹ *Ibid.*, p. 10-22.

⁶² *Ibid.*, p. 62.

⁶³ *Ibid.*, p. 72-73.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 77-78.

⁶⁵ *Menesson mot Frankrike* (dom den 26 juni 2014).

⁶⁶ *Ibid.*, p. 85 samt 94.

⁶⁷ *Ibid.*, p. 8.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 9.

⁶⁹ *Ibid.*, p. 96.

av rätten till privatliv då icke-erkännandet *undergrävde barnens identitet*.⁷⁰ Det anges i domen att rätten till privatliv innefattar en rätt till fastställelse av en egen identitet.⁷¹ Att neka erkännande av den genetiska relationen till fadern innebar att barnen befann sig i ett rättsligt osäkert läge, främst ifråga om franskt medborgarskap.⁷² Europadomstolen uppgav att det viktigaste är att barnen kan styrka en identitet. Domstolen ansåg vidare att det i sammanhanget inte kan anses vara i barnens intresse att inte erkänna den genetiska relationen rättsligt, varför icke-erkännandet alltså innebar en kränkning av rätten till privatliv i enlighet med artikel 8 EKMR.⁷³

Fråga om rättsligt föräldraskap efter surrogatarrangemang har prövats även i *Paradiso och Comanelli*.⁷⁴ I målet hade ett italienskt par genomgått surrogatarrangemang i Ryssland.⁷⁵ Vid ankomst till Italien ansökte de om att registreras som föräldrar, varpå italienska myndigheter avslög ansökan och omhändertog barnet.⁷⁶ Europadomstolen konstaterade att det inte var fråga om familjeliv då de tilltänkta föräldrarna och barnet dels saknade genetiska band, dels bara hade bott ihop en kortare period.⁷⁷ Omhändertagandet hade däremot aktualiserat rätten till respekt för privatliv. Domstolen ansåg dock att de italienska myndigheterna gjort en korrekt avvägning mellan de skyddsintressen som målet anförde, varför agerandet inte utgjorde en kränkning av artikel 8.⁷⁸

Rätten till respekt för familjeliv och privatliv är omfattande. Enligt Ehrenkrona är artikel 8 aktuell även i frågor kring exempelvis utvisning eller avvisning av familjemedlemmar, liksom frågor kring besöksförbud för intagen på anstalt.⁷⁹ Skyddet för familjeliv är omfattande också i den mening att det skyddar familjeband även utanför den traditionella familjekonstellationen. Sådana familjeband är exempelvis mellan mor-/farföräldrar och barnbarn. En sådan familjerelation låg för prövning i *Bronda mot Italien*.⁸⁰ I målet konstaterades att barnets relation till morföräldrarna omfattades av artikeln⁸¹, men vid avvägningen mellan morföräldrarnas rätt till familjeliv och vad som ansågs bäst för barnet beslutades att barnet skulle bli kvar hos sina fosterföräldrar. Den kränkning av artikel 8 som omhändertagandet innebar ansågs alltså motiverad med hänsyn till barnets

---

⁷⁰ *Menesson mot Frankrike*, p. 96 och 101.

⁷¹ *Ibid.*, p. 96.

⁷² *Ibid.*, p. 97.

⁷³ *Ibid.*, p. 99-100.

⁷⁴ *Paradiso och Comanelli mot Italien* (dom i Grand Chamber den 24 januari 2017).

⁷⁵ *Ibid.*, p. 9-14.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 22-23.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 157-158.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 215-216.

⁷⁹ Lag (1994:1219) om EKMR, Lagkommentar av Ehrenkrona, C.H., Karnov, p. 51, hänvisning till bl. a. *Amrollahi mot Danmark* (dom den 11 juni 2002) och *Nunez mot Norge* (dom den 28 juni 2011) för mål om utvisning samt *Kornakov mot Lettland* (dom den 15 juni 2006) för besöksförbud på anstalt. Hämtad från JUNO 2022-03-12.

⁸⁰ *Bronda mot Italien* (dom den 9 juni 1998).

⁸¹ *Ibid.*, p. 50.

bästa.⁸² I ett annat mål, E.P. mot Italien,⁸³ gjorde Europadomstolen istället bedömningen att myndigheternas ingripande inte stod i proportion till barnets bästa och att den avvägning italienska myndigheter gjort inte var korrekt balanserad mellan parternas intressen.⁸⁴

Omhändertaganden och fosterhemsplaceringar är komplicerade, enligt Ehrenkrona. Myndigheternas ingripande utgör visserligen ett intrång i både barnets och föräldrarnas rätt till familjeliv, men vid avvägningen mot barnets bästa tenderar det senare att väga tyngst.⁸⁵ I slutändan ska Europadomstolen genomföra en reell prövning av omständigheterna för att sedan avgöra om myndigheternas ingripande var nödvändigt. Om så bedöms vara fallet innebär ingripandet ingen kränkning av artikel 8.⁸⁶

2.2.1 Faktiska familjerelationer

Artikel 8 skyddar respekt för familjelivet. Artikeln omfattar flera former av familjerelationer. Ett exempel som nämnts ovan är relationen mellan morföräldrar och barnbarn.⁸⁷ I Europadomstolens praxis framkommer att begreppet ”familjeliv” främst syftar till äktenskapligt grundade relationer. Tillämpningen har dock vidgats i takt med utvecklingen av den allmänna synen på familj.⁸⁸ Familjelivet anses numera omfatta även s.k. ”faktiska familjerelationer”.⁸⁹ För det fall omständigheterna talar för att relationen är etablerad och stadigvarande bör den därför anses utgöra familjeliv.⁹⁰

I målet Paradiso och Companelli mot Italien konstaterade Europadomstolen att faktiska familjeband kan föreligga även om biologiska band saknas, såtillvida relationen bygger på genuina personliga band.⁹¹ Huruvida faktiska familjeband föreligger grundas på en bedömning av relationen. Dels utreds de personliga och känslomässiga band som föräldrarna och barnet har gentemot varandra både praktiskt och emotionellt, dels beaktas hur länge barnet levt med föräldrarna och hur etablerad deras relation till varandra är.⁹² Artikel 8 är endast tillämplig för det fall en familjerelation anses föreligga.⁹³ Att en familjerelation existerar innebär vidare att medlemsstaten har en skyldighet att främja bibehållandet och utvecklingen av nämnda relation.⁹⁴

---

⁸² Bronda mot Italien, p. 62-63.

⁸³ E.P. mot Italien (dom den 16 november 1999).

⁸⁴ Ibid., p. 66-70.

⁸⁵ Lag (1994:1219) om EKMR, Lagkommentar av Ehrenkrona, C.H., Karnov, p. 51, hämtad från JUNO 2022-03-14.

⁸⁶ E.P. mot Italien, p. 62.

⁸⁷ Se under avsnitt 2.2 om Bronda mot Italien.

⁸⁸ Paradiso och Companelli mot Italien, p. 140.

⁸⁹ Se exempelvis Wagner och J.M.W.L. mot Luxemburg (dom den 28 juni 2007).

⁹⁰ Paradiso och Companelli mot Italien, p. 140.

⁹¹ Ibid., p. 148.

⁹² Ibid., p. 151.

⁹³ Wagner och J.M.W.L. mot Luxemburg, p. 117.

⁹⁴ Ibid., p. 119.

3 Barnets rättigheter

Barn har tilldelats ett stort antal rättigheter i ett flertal internationella dokument, varav flera blir relevanta antingen före, under eller efter ett surrogatarrangemang. De följande rättigheterna, som stadgas i FN:s konvention om barnets rättigheter, har ansetts vara av störst relevans för arbetet. Det kan inte uteslutas att även andra rättigheter kan vara relevanta i frågor om surrogatarrangemang, men däremot kan konstateras att nedan nämnda rättigheter är av stor vikt i förhållande till uppsatsens syfte.

3.1 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs den 20 november 1989 och trädde sedan i kraft i Sverige den 2 september 1990.⁹⁵ Genom lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter inkorporerades barnkonventionen i svensk rätt den 1 januari 2020.⁹⁶ Inkorporeringen genomfördes i ett försök att lägga ytterligare tyngd vid barnets rättigheter och därigenom öka den faktiska tillämpningen. Det huvudsakliga syftet var att framställa barnet som en bärare av rättigheter och skapa en grund för ett barnrättsbaserat synsätt i offentlig verksamhet.⁹⁷

3.1.1 Artikel 2 - Skydd mot diskriminering

Av artikel 2 barnkonventionen följer dels en positiv skyldighet för staten att motverka diskriminerande särbehandling, dels en negativ skyldighet för staten att avhålla sig från att tillåta omotiverade eller diskriminerande skillnader mellan barn.⁹⁸ Artikel 2.1 är uttryckligen begränsad i sin omfattning och skyddar därför bara mot diskriminering i förhållande till rättigheterna i barnkonventionen.⁹⁹ Varje stat har en skyldighet att tillförsäkra rättigheterna för alla barn inom deras jurisdiktion. Enligt Barnrättskommittén¹⁰⁰ ska bestämmelsen tolkas ordagrant, innebärande att alla barn som befinner sig inom en stats jurisdiktion har en rätt till skydd. Statens skyldighet är alltså inte begränsad till medborgare och/eller bosatta, utan omfattar både legala och illegala flyktingar samt besökare.¹⁰¹ Att skyldigheten omfattar alla barn innebär dock inte att rättigheterna måste

---

⁹⁵ SOU 2020:63, s. 50.

⁹⁶ Se ikraftträdande- och övergångsbestämmelser i lag (2018:1197).

⁹⁷ Prop. 2017/18:186, s. 74.

⁹⁸ SOU 2020:63 s. 163.

⁹⁹ Se artikelns inledande mening samt SOU 2020:63, s. 137.

¹⁰⁰ FN:s kommitté för kontroll av huruvida bestämmelserna i barnkonventionen efterföljs. För information se ex. UNICEF, ”Barnrättskommittén kontrollerar att barnkonventionens regler följs”, <https://unicef.se/barnkonventionen/fns-kommitte-for-barnets-rattigheter>.

¹⁰¹ CRC/C/GC/6, p. 12 samt CRC/C/GC/22, p. 21.

uppfyllas på samma sätt för alla; staten har visst utrymme att anpassa skyddet.¹⁰²

I artikel 2.1 anges ett antal diskrimineringsgrunder, exempelvis hudfärg, kön och religion. Den avslutande formuleringen, *ställning i övrigt*, tyder dock på att listan inte är uttömmande.¹⁰³ Formuleringen innebär enligt Barnrättskommittén att exempelvis utomäktenskapliga barn och gatubarn omfattas av bestämmelsen. Barnrättskommittén har också uppgett att andra diskrimineringsgrunder, såsom sexuell läggning och hälsostatus, omfattas av formuleringen.¹⁰⁴

Vad gäller artikel 2.2 kan konstateras att den, i motsvarighet till artikel 2.1, kan tillämpas vid alla former av diskriminering eller bestraffning. Skyddet i artikel 2.2 är däremot begränsat till vissa grunder. Enligt artikeln gäller att skydd föreligger mot all diskriminering eller bestraffning som åsamkas ett barn till följd av en familjemedlems ställning, verksamhet, uttryckta åsikt eller tro.¹⁰⁵ Artikel 2.2 är alltså inte bunden till rättigheterna på samma sätt som artikel 2.1 och kan därför tillämpas självständigt.¹⁰⁶

För att en stat ska uppfylla sin skyldighet att inte diskriminera krävs att staten aktivt söker och identifierar barn, både enskilda och i grupp, för vilka särskilda åtgärder kan komma att krävas. Staterna är alltså belagda med en positiv skyldighet att förebygga diskriminering genom att förutse de situationer som kan drabbas av hinder vid erkännande och förverkligande av rättigheter.¹⁰⁷

3.1.2 Artikel 3 - Principen om barnets bästa

Artikel 3 i barnkonventionen innehåller den s.k. principen om barnets bästa. Principen innebär att barnet ska tillförsäkras att alla dess behov tillgodoses och att dess rättigheter uppfylls.¹⁰⁸ I syfte att vidga staternas bedömningsmarginal innehåller artikeln ingen definition av vad som är bäst för barnet - istället har Barnrättskommittén uttalat att principen om barnets bästa är dynamisk och att bedömningarna därför ska anpassas till de specifika omständigheterna.¹⁰⁹

I den svenska rätten kommer principen till uttryck bl.a. i FB 6 kap 2 a §. Utgångspunkten vid bedömningen är barnets rätt till omsorg, trygghet och

---

¹⁰² SOU 2020:63, s. 134.

¹⁰³ Ibid., s. 136.

¹⁰⁴ CRC/C/GC/21 p. 25, CRC/C/GC/15 p. 8.

¹⁰⁵ SOU 2020:63, s. 137.

¹⁰⁶ Ibid., s. 160.

¹⁰⁷ CRC/GC/2003/5 p. 12.

¹⁰⁸ Art 3.2 barnkonventionen samt Singer, A., *Barns rätt* (2019), s. 24.

¹⁰⁹ CRC/C/GC/14, p. 1 och 4.

god fostran¹¹⁰ och bedömningen ska bygga på kunskap och beprövad erfarenhet.¹¹¹ Vid tillämpning av bestämmelsen ska hänsyn tas till det enskilda fallet; de enskilda omständigheterna avgör vad som är bäst för barnet.¹¹² En bedömning av barnets bästa kan alltså inte göras schablonmässigt.¹¹³

Av FB 6 kap. 2 a § framkommer att barnets bästa ska vara *avgörande* vid alla frågor om vårdnad, boende och umgänge.¹¹⁴ Enligt Oldenstedt innebär det att inga andra intressen kan prioriteras högre eller väga tyngre vid beslut och åtgärder som rör barn.¹¹⁵ UNICEF har dock angett att så inte nödvändigtvis är fallet; rättigheterna i barnkonventionen är likvärdiga och ska inte ställas i prioriteringsordning.¹¹⁶ Principen om barnets bästa är visserligen av mycket stor vikt, men en bedömning av ett barns bästa får inte innebära en lösning som strider mot eller inskränker någon av de andra rättigheterna i barnkonventionen.¹¹⁷ Principen ska beaktas *i första hand*, innebärande att andra intressen kan tillmätas samma eller större betydelse om omständigheterna talar för det. Barnets bästa är alltså inte alltid utslagsgivande. Principen om barnets bästa ska istället tolkas i ljuset av övriga bestämmelser i konventionen.¹¹⁸

3.1.3 Artikel 7 - Barnets rätt till kännedom om sitt ursprung

Rättigheterna i artikel 7 utgör en del av barnets rätt till överlevnad och utveckling. Att barnet registreras vid födelsen är därför av stor vikt.¹¹⁹ Barnrättskommittén har uppmanat konventionsstaterna att vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att alla barn registreras vid födelsen och att ett födelsebevis utfärdas, oavsett föräldrarnas status.¹²⁰ Födelsebeviset ska säkerställa barnets erkännande som person samt skydd för barnets rättigheter. Vidare kan identitetsbeviset innebära att barnet är mindre sårbart för övergrepp och utnyttjande i det fall det skiljs från sin familj.¹²¹ Skyldigheten att omedelbart registrera barnet omfattar dock bara registrering av att individen finns. Det finns alltså ingen skyldighet att omedelbart

---

¹¹⁰ Singer, A., *Barns rätt* (2019), s. 24.

¹¹¹ Föräldrabalk (1049:381), Lagkommentar av Boel Oldenstedt, Karnov, nr 174, hämtad från JUNO 2022-03-22.

¹¹² Sjösten, M., *Vårdnad, boende och umgänge* (2020), s. 50.

¹¹³ SOU 1997:116 s. 131.

¹¹⁴ Se FB 6:2a, st. 1, men. 1.

¹¹⁵ Föräldrabalk (1949:381), Lagkommentar av Boel Oldenstedt, Karnov, nr 174, hämtad från JUNO 2022-03-22.

¹¹⁶ UNICEF m.fl., *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (2007), s. 35.

¹¹⁷ SOU 2020:63, s. 190.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 190.

¹¹⁹ CRC/C/GC/7, p. 25.

¹²⁰ CRC/C/GC/23, p. 21 och 25.

¹²¹ CRC/C/GC/2003/3, p. 32.

registrera barnets namn, familj eller medborgarskap. Uppgifter utöver födelsen i sig kan fyllas på efterhand.¹²²

Ett barn har rätt att omedelbart efter födelsen förvärva ett medborgarskap.¹²³ Rätten avser dock inte nödvändigtvis ett medborgarskap i den konventionsstat där barnet är fött.¹²⁴ En stat är, enligt barnrättskommittén, skyldig att vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn får ett medborgarskap.¹²⁵ En konventionsstat har dock ingen skyldighet att villkorlöst bevilja medborgarskap för alla barn som föds inom dess territorium.¹²⁶ Ett barn som föds i Sverige får inte nödvändigtvis svenskt medborgarskap.¹²⁷ Vid ett surrogatarrangemang föreligger risk att medborgarskap inte beviljas i moderns medborgarland, i vilket fall barnet riskerar att bli statslös.¹²⁸ Om det föreligger risk för statslöshet är beviljandet av ett svenskt medborgarskap närmare tillhands.¹²⁹

Slutligen gäller enligt artikel 7.1 att ett barn, så långt det är möjligt, har rätt till vetskap om sina föräldrar samt att få deras omvårdnad. Det framkommer inte av bestämmelsen vem eller vilka som omfattas av begreppet ”föräldrar”. Barnrättskommittén har angett att begreppet ska tolkas brett.¹³⁰ I handboken för tillämpning av barnkonventionen framgår att både genetiska, biologiska och sociala föräldrar bör omfattas av formuleringen.¹³¹ Ett antal konventionsstater har dock inkommit med förklaringar som friskriver vissa personer från ansvar, exempelvis donatorer vid assisterad befruktning.¹³² Som huvudregel gäller att konventionsstaten ska informera barnet om de personer som enligt nationell rätt anses vara dennes föräldrar. Konventionsstaterna har alltså en relativt stor bedömningsmarginal.¹³³ Enligt utredningen i SOU 2020:63 bör det kunna antas att den grundläggande tanken är att barnet ska få tillhöra en familj.¹³⁴ Rättigheten att få vetskap om föräldrarna är dock inte absolut. Artikelns formulering, ”så långt det är möjligt”, innebär att barnet har rätt att få vetskap om sina föräldrar men att rättigheten kan lämnas ouppfylld om det inte är möjligt att fastställa vem som är förälder. Sådana situationer kan vara exempelvis då föräldrarna är okända eller då modern vägrar erkänna vem som är fader. I vissa fall kan staten också besluta att inte fastställa föräldraskapet om det anses bäst för barnet.¹³⁵

---

¹²² SOU 2020:63 s. 356.

¹²³ Se art. 7.1.

¹²⁴ SOU 2020:63 s. 372.

¹²⁵ CRC/C/GC/23, p. 24.

¹²⁶ SOU 2020:63, s. 361.

¹²⁷ Ibid., s. 372.

¹²⁸ CRC/C/GC/23, p. 26.

¹²⁹ SOU 2020:63, s. 372.

¹³⁰ CRC/C/GC/23, p. 27.

¹³¹ UNICEF m.fl., *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (2007), s. 105.

¹³² SOU 2020:63, s. 358.

¹³³ Ibid., s. 376.

¹³⁴ Ibid., s. 377.

¹³⁵ UNICEF m.fl., *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (2007), s. 106 f.

Att rättigheten inte är absolut gäller även barnets rätt till föräldrarnas omvårdnad. Det bör särskilt uppmärksammas att artikeln syftar till att säkerställa barnets rätt till föräldrarnas omvårdnad, inte föräldrarnas rätt att vårda barnet.¹³⁶ Någon definition av *omvårdnad* framkommer dock inte av bestämmelsens ordalydelse. Enligt SOU 2020:63 bör vägledning rimligen kunna hämtas ur barnkonventionens övriga bestämmelser.¹³⁷

3.1.4 Artikel 9 - Barnets rätt till båda sina föräldrar

Alla barn har rätt till en nära och god relation till båda sina föräldrar. Undantag kan göras för det fall ett åtskiljande anses nödvändigt med hänsyn till barnets bästa.¹³⁸ Att det ska anses *nödvändigt* indikerar att ett åtskiljande av barn och föräldrar ska ses som en sista utväg när andra åtgärder inte är möjliga.¹³⁹

En stat som överväger att skilja ett barn från dess föräldrar är skyldiga att meddela inblandade parter samt bereda möjlighet för dem att delta i förfarandet.¹⁴⁰ Under processen bör särskild hänsyn tas till barnets bästa samt att barnet ska kunna delta och framföra sina synpunkter. För att detta ska kunna uppfyllas måste delar av förfarandet barnanpassas.¹⁴¹ Barnrättskommittén har särskilt understrukit att bedömningen ska göras med utgångspunkt i de enskilda omständigheterna för det specifika barnet. Fokus ska därför ligga på att identifiera de lösningar som bäst uppfyller barnets bästa och övriga rättigheter för det enskilda barnet.¹⁴²

Vad som avses med *skiljas* framgår inte av artikel 9. Det får därför antas att såväl kortvariga som långvariga åtskiljanden omfattas av bestämmelsen.¹⁴³ Under avskiljandet har barnet rätt att ha viss kontakt med föräldrarna, så länge kontakten inte är oförenlig med barnets bästa. Vidare har staten en skyldighet att informera barnet om var dennes familjemedlemmar befinner sig. Undantag kan göras om det kan antas föreligga en risk att barnet tar skada av att veta var familjemedlemmarna finns.¹⁴⁴

Vidare bör noteras att ett åtskiljande inte får göras *mot deras vilja*. Enligt handboken för tillämpning av barnkonventionen är det inte barnets vilja som avgör. Formuleringen åsyftar istället föräldrarnas vilja.¹⁴⁵ Att barnet har en

---

¹³⁶ SOU 2020:63, s. 359.

¹³⁷ Ibid., s. 359.

¹³⁸ Se art. 9.1 barnkonventionen samt SOU 2020:63 s. 418.

¹³⁹ SOU 2020:63, s. 423.

¹⁴⁰ Art 9.2 barnkonventionen.

¹⁴¹ CRC/C/GC/14 p. 85 samt SOU 2020:63, s. 1356.

¹⁴² CRC/C/GC/12 p. 22-25.

¹⁴³ SOU 2020:63, s. 425.

¹⁴⁴ Se Art. 9.3 och 9.4.

¹⁴⁵ UNICEF m.fl., *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (2007), s. 121.

rätt att få delta vid beslut som berör barnet (artikel 12) innebär alltså inte att barnet har en rätt att själv bestämma enligt artikel 9.

4 Surrogatarrangemang

4.1 Allmänt om surrogatarrangemang

Vid ett surrogatarrangemang åtar sig en kvinna att bära ett barn med den uttalade avsikten att efter födseln överlämna barnet till ett par eller en person som inte själva kan eller vill bära barnet.¹⁴⁶ Surrogatmoderskapet kan vara partiellt eller fullständigt. Att surrogatmoderskapet är partiellt innebär att surrogatmoderns eget ägg befruktas med spermier från en av de tilltänkta föräldrarna eller från en donator. Surrogatmodern har då både genetisk och biologisk koppling till barnet. Vid ett fullständigt surrogatmoderskap förs ett på förhand befruktat ägg in i surrogatmoderns livmoder. Både ägget och spermier kommer från de tilltänkta föräldrarna eller donatorer varför barnets genetiska uppsättning kan variera. Vid ett fullständigt surrogatmoderskap har surrogatmodern och barnet en biologisk koppling men saknar genetisk sådan.¹⁴⁷

Surrogatarrangemang kan vara kommersiella eller altruistiska och regleringen kan innehålla villkor för hur förfarandet får gå till. Sådana villkor kan vara exempelvis att surrogatmodern är närstående till de tilltänkta föräldrarna, att surrogatmodern uppnått viss ålder eller att surrogatmodern har genomgått minst en graviditet tidigare.¹⁴⁸

4.2 En historisk tillbakablick

I dagsläget är surrogatarrangemang inte uttryckligen förbjudet i svensk rätt. Av reglerna om assisterad befruktning följer dock att det inte är tillåtet att genomföra ett surrogatarrangemang inom svensk hälso- och sjukvård.¹⁴⁹ Vidare har surrogatarrangemang ansetts oförenliga med mater est-principen.¹⁵⁰ Fråga om tillåtande av surrogatarrangemang har dock diskuterats länge, exempelvis i SOU 1985:5 där surrogatarrangemang lyftes som ett alternativt adoptionsförfarande.¹⁵¹ Utredningen 1985 anförde att sådana surrogatarrangemang inte kunde tillåtas i svensk rätt, dels eftersom ersättning utgick, dels eftersom det stred mot ett flertal svenska rättsgrundsatser att tillåta ett sådant förfarande.¹⁵² Samma utredning ansåg att surrogatarrangemang var att anses särskilt problematiska med hänsyn till den intressekonflikt som uppstår mellan kvinnans självbestämmanderätt över sin

---

¹⁴⁶ Jadvá m.fl., *The experience of surrogate mothers*, (2003), Human Reproduction Vol. 18, nr 10, s. 2196.

¹⁴⁷ SOU 2016:11, s. 359.

¹⁴⁸ Ibid., s. 359 f.

¹⁴⁹ Ibid., s. 361.

¹⁵⁰ Ibid., s. 362.

¹⁵¹ SOU 1985:5, s. 33.

¹⁵² Ibid., s. 49 f.

kropp och de tilltänkta föräldrarnas bestämmanderätt över barnet redan i fosterstadiet. Vidare yttrades att förfarandet har en karaktär av köpsläende med barn och att avtalet som ingås mellan surrogatmoder och tilltänkta föräldrar trumfar adoptionsreglerna – båda punkter ansågs problematiska med hänsyn till osäkerheten kring vem som senare ansvarar för barnet.¹⁵³ Just köpsläende och handel med kvinnor och barn uppges i senare förarbeten vara ett av de främsta skälen till att surrogatarrangemang anses vara oförenliga med människovärdesprincipen.¹⁵⁴

Surrogatarrangemang diskuterades också i prop. 2001/02:89. Även då ansågs att arrangemangen inte kunde tillåtas. Som grund anfördes ett antal mer etiskt inriktade skäl. Överlag ansågs att surrogatarrangemang inte är etiskt försvarbara och att utförandet är oförenligt med människovärdesprincipen. Vidare anfördes att det finns risk för svåra konflikter om surrogatmodern eller de tilltänkta föräldrarna skulle ändra sig under förfarandets gång och att sådana konflikter onekligen skulle påverka barnet i stor utsträckning. Det ansågs därför inte önskvärt ur barnets perspektiv att tillåta surrogatarrangemang.¹⁵⁵

Enligt utredningen i SOU 2016:11 har surrogatarrangemang diskuterats i allt större utsträckning under de senaste åren.¹⁵⁶ En fråga som lyfts är bl.a. att det saknas forskning som visar att barn som tillkommit genom surrogatarrangemang skulle ha det sämre än barn som tillkommit på naturligt vis. En annan är att det är svårt att påvisa kausala samband mellan försämrade villkor för kvinnor och surrogatarrangemang. Vidare har diskuterats att de medicinska riskerna med en graviditet inte är större vid surrogatarrangemang och huruvida surrogatmoderns intressen kan skyddas genom reglering. Slutligen har anförts att barnets intressen är av största vikt och att barn som tillkommit i utlandet måste ges samma förutsättningar som barn som föds i Sverige. Att barnet riskerar att erkännas endast en rättslig förälder har emellanåt anförts som ett huvudargument för ett tillåtande av surrogatmoderskap.¹⁵⁷

I sammanhanget har också förts diskussion kring kvinnans självbestämmanderätt. Vissa har anført att surrogatmoderskap inte kan anses etiskt försvarbart oavsett omständigheterna, medan andra menat att det inte bör ligga i statens intresse att bestämma vad kvinnan får göra med sin kropp.¹⁵⁸

Att surrogatmoderskap inte är etiskt försvarbart och att staten ska skydda kvinnor från exploatering är två av de argument mot ett tillåtande av surrogatmoderskap som ofta lyfts i diskussionen. Inte sällan anføres också att kvinnor och barn inte är handelsvaror och att surrogatmoderskap ökar

---

¹⁵³ SOU 1985:5, s. 50.

¹⁵⁴ Se ex. prop. 2001/02:89, SOU 2016:11 och SOU 2021:56.

¹⁵⁵ Prop. 2001/02:89, s. 55.

¹⁵⁶ SOU 2016:11, s. 367.

¹⁵⁷ Ibid., s. 368.

¹⁵⁸ Ibid., s. 368 f.

riskerna för köpslående med framför allt barn.¹⁵⁹ Enligt SOU 2016:11 finns i huvudsak två kategorier av argument mot surrogatarrangemang; individinriktade och samhällsinriktade. De individinriktade argumenten tar sikte på risken för skada och lidande för de inblandade i det enskilda surrogatarrangemanget, exempelvis surrogatmodern, barnet och de tilltänkta föräldrarna. De samhällsinriktade argumenten lyfter risken för mer abstrakta skador såsom försämrad kvinnosyn i samhället och risk för teknifiering av människokroppen och fortplantningsprocessen.¹⁶⁰

4.3 Mer om surrogatmoderskap

Som nämnts ovan kan surrogatmoderskap vara kommersiella eller altruistiska. Vid ett kommersiellt surrogatmoderskap får surrogatmodern viss ersättning för att hon är surrogatmoder.¹⁶¹ Vid ett altruistiskt surrogatmoderskap utgår ingen ersättning utöver vad som täcker kostnader som är direkt hänförliga till graviditeten. Sådana kostnader är exempelvis sjukhuskostnader och utebliven arbetsinkomst.¹⁶² Det finns alltså inga vinstsyften bakom en överenskommelse om altruistiskt surrogatmoderskap.¹⁶³ Med hänsyn till vinstsyftet vid ett kommersiellt surrogatmoderskap utreds de två ofta som separata förfaranden.¹⁶⁴

I rapport 2013:1 *Assisterad befruktning – etiska aspekter* uppger Smer att rådet samstämmt anser att kommersiella surrogatmoderskap inte bör tillåtas i svensk rätt.¹⁶⁵ Som huvudskäl anges att kommersiella surrogatmoderskap riskerar att leda till exploatering av kvinnor och kommersialisering av fortplantningsprocessen. Rådet anser vidare att det starkt kan ifrågasättas hur principen om självbestämmande och autonomi fungerar vid ett kommersiellt surrogatmoderskap eftersom surrogatmodern kan ha starka ekonomiska incitament att genomföra förfarandet. Ett kommersiellt surrogatmoderskap är dessutom, enligt rådet, oförenligt med människovärdesprincipen och därför inte etiskt försvarbart.¹⁶⁶

I SOU 2016:11 lyfter utredningen argument både för och emot kommersiellt surrogatmoderskap. Utredningen anför att det kan anses rimligt att ersättning utgår för den möda surrogatmodern genomgår i samband med graviditeten och att det faktum att ersättning utgår inte nödvändigtvis innebär att det huvudsakliga motivet är ekonomiskt.¹⁶⁷ Samtidigt kan inte ignoreras att risken för exploatering är stor, särskilt för kvinnor i en ekonomiskt utsatt

---

¹⁵⁹ SOU 2016:11, s. 369.

¹⁶⁰ Ibid., s. 379.

¹⁶¹ SOU 2016:11, s. 360 och 378 samt SMER rapport 2013:1, s. 156.

¹⁶² SMER-rapport 2013:1, s. 156.

¹⁶³ SOU 2016:11, s. 359 f.

¹⁶⁴ Se exempelvis SMER-rapport 2013:1.

¹⁶⁵ SMER-rapport 2013:1, s. 154.

¹⁶⁶ Ibid., s. 171.

¹⁶⁷ SOU 2016:11, s. 379.

situation.¹⁶⁸ I utredningen föreslås att risken kan minskas genom utförlig reglering av vem som får vara surrogatmoder och hur förfarandet ska gå till.¹⁶⁹ Vidare skulle en lämplighetsprövning vara obligatorisk och förfarandet skulle genomföras av sjukvården. Risken för exploatering skulle därav kunna bli relativt liten.¹⁷⁰ Ersättningen skulle också kunna utgöra en säkerhet för de inblandade samt öka intresset för att vara surrogatmoder, båda omständigheter vilka kan öka utbud och efterfrågan.¹⁷¹ Vidare framförs i utredningen att surrogatmoderskap, framför allt kommersiella sådana, är oförenliga med människovärdesprincipen. Principen förbjuder att en människa används som ett medel för någon annans vinning. Argumentet är dock inte oproblemiskt; det kan inte uteslutas att surrogatmodern har egna skäl att genomgå surrogatmoderskap. I sammanhanget bör det anses irrelevant vilka motiv surrogatmodern har så länge de är hennes egna.¹⁷²

Invändningen mot nyss nämnda argument är aktuell även i diskussionen kring altruistiskt surrogatmoderskap. Det kan argumenteras för att vuxna och friska kvinnor bör få bestämma över sin kropp, även då kvinnan vill genomgå ett surrogatmoderskap.¹⁷³ Enligt utredningen i SOU 2016:11 visar forskning att många surrogatmödrar är nöjda med sitt deltagande och kan tänka sig att genomföra förfarandet på nytt. Surrogatmödrar har visserligen uttryckt att de upplevt negativa känslor i samband med överlämningen av barnet, men dessa uppges ha varit kortvariga.¹⁷⁴

I rapport 2013:1 uttryckte en majoritet av Smer att altruistiska surrogatmoderskap kan vara godtagbara, under förutsättning att vissa uppställda kriterier är uppfyllda.¹⁷⁵ Kriterier som rådets majoritet föreslog berörde bl.a. både sociala och genetiska relationer mellan de inblandade aktörerna samt förfarandets utformning.¹⁷⁶ Vidare ansåg majoriteten att ett tillåtande av altruistiska surrogatmoderskap kan öka säkerheten i de förfaranden som faktiskt genomförs; exempelvis ökar möjligheterna för barnet att få sina rättigheter uppfyllda.¹⁷⁷ Rådet medger emellertid att det saknas kunskap om de långsiktiga konsekvenserna för barnet, men konstaterar också att de få studier som finns visar att barn som tillkommit genom surrogatmoderskap mår bra och fungerar väl.¹⁷⁸ I SOU 2016:11 har utredningen kommit till en liknande slutsats – det har inte framkommit att surrogatmoderskap innebär några särskilda risker för barnet.¹⁷⁹ Även

---

¹⁶⁸ SOU 2016:11, s. 383. Se även Blyth, E., *I wanted to be interesting. I wanted to be able to able to say "I've done something interesting with my life": Interviews with surrogate mothers in Britain*, (1994), *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, **12**, s. 189-198.

¹⁶⁹ SOU 2016:11, s. 380.

¹⁷⁰ *Ibid.*, s. 383.

¹⁷¹ *Ibid.*, s. 380.

¹⁷² *Ibid.*, s. 384.

¹⁷³ SOU 2016:11, s. 386 samt SMER 2013:1, s. 172.

¹⁷⁴ Jadva m.fl., *The experience of surrogate mothers*, (2003), *Human Reproduction Vol. 18*, nr 10, s. 2200.

¹⁷⁵ SMER-rapport 2013:1, s. 171.

¹⁷⁶ *Ibid.*, s. 171 f.

¹⁷⁷ *Ibid.*, s. 172.

¹⁷⁸ *Ibid.*, s. 173.

¹⁷⁹ SOU 2016:11, s. 387.

utredningen konstaterar att de studier som finns på området visserligen är mycket begränsade, men att det ännu inte finns något som tyder på att barn som tillkommit genom surrogatarrangemang mår sämre än andra barn.¹⁸⁰ Inte heller verkar surrogatmoderns egna barn påverkas långsiktigt av surrogatmoderskapet.¹⁸¹

Det kan argumenteras för att ett tillåtande av surrogatmoderskap i svensk rätt, åtminstone altruistiska sådana, skapar ett tryggare och bättre alternativ till utländska surrogatarrangemang.¹⁸² Vid ett utländskt arrangemang är riskerna många. Det är exempelvis vanligt att de behandlingsmetoder som används inte är godkända i Sverige och att surrogatmoderns handlingsfrihet är starkt begränsad. Dessutom är det vanligt att det uppstår problem när de tilltänkta föräldrarna återvänder till Sverige med det tillkomna barnet. Ett strikt reglerat tillåtande skulle kunna motverka sådana problem.¹⁸³

Trots eventuella positiva följder anses ofta att surrogatmoderskap inte är etiskt försvarbara.¹⁸⁴ En grundläggande anledning är att det både internationellt och i Sverige anses att en människas kropp inte ska vara föremål för handel.¹⁸⁵ Vidare diskuteras ofta vilka risker ett surrogatmoderskap faktiskt innebär för de inblandade. Som nämnts ovan föreligger risk för tvång och exploatering av kvinnor.¹⁸⁶ Den bärande kvinnan utsätts också för de risker och olägenheter en graviditet kan innebära och det föreligger svårigheter att säkerställa ett informerat samtycke.¹⁸⁷ Det har också diskuterats huruvida det överhuvudtaget är möjligt att lämna ett sådant samtycke med hänsyn till omständigheterna och när ett sådant samtycke i sådant fall bör lämnas.¹⁸⁸

Att det förekommer luckor i kunskapsunderlaget anses ofta utgöra ett problem vid utredning om tillåtande. Bristen på kunskap om långsiktiga konsekvenser för barnet förefaller utgöra en så pass stor osäkerhet att ett tillåtande av surrogatmoderskap framstår som sväromotiverat.¹⁸⁹ Med hänsyn till avsaknaden av kunskap om barnets egen uppfattning om sin tillblivelse kan inte heller uteslutas att surrogatarrangemang bör anses innebära en objektifiering av barnet. Sådan objektifiering utgör en kränkning av barnets människovärde.¹⁹⁰

Flertalet argument mot surrogatmoderskap gäller både kommersiella och altruistiska sådana. Ett fåtal av de argument som lyfts i svenska förarbeten är dock främst relaterade till altruistiska surrogatmoderskap och har blivit

---

¹⁸⁰ SOU 2016:11, s. 387.

¹⁸¹ Ibid., s. 389.

¹⁸² Ibid., s. 389.

¹⁸³ Ibid., s. 390.

¹⁸⁴ Se ex. prop. 2001/02:89 och prop. 2017/18:155 utöver de som hänvisats till ovan.

¹⁸⁵ SOU 2016:11, s. 381.

¹⁸⁶ Ibid., s. 383.

¹⁸⁷ Ibid., s. 391 f.

¹⁸⁸ Ibid., s. 392.

¹⁸⁹ Ibid., s. 393 f.

¹⁹⁰ Ibid., s. 395.

aktuella i diskussion kring ett eventuellt förbud mot kommersiella surrogatmoderskap i samband med tillåtande av altruistiska. Ett grundläggande argument är att ett tillåtande av altruistiska surrogatmoderskap kan leda till kommersialisering och påtryckningar, trots att arrangemanget sker utan ersättning. Risker för påtryckningar bedöms vara särskilt stora då surrogatmodern är en närstående till de tilltänkta föräldrarna. Vidare har utredningarna gjort bedömningen att det är mycket svårt att kontrollera att ersättning faktiskt inte utgår. Det kan inte uteslutas att surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna ingår ett avtal om ersättning vid sidan av förfarandet hos sjukvården.¹⁹¹

Ett tillåtande skulle också, med stor sannolikhet, öka medvetenheten och acceptansen i samhället. Som följd därav föreligger risk att föräldraskap uppfattas som en rättighet. En sådan uppfattning kan leda till att allt fler söker sig till utländska surrogatarrangemang, särskilt om de inte uppfyller de svenska kriterierna för ett genomförande.¹⁹² Ökad acceptans riskerar också att leda till en acceptansglidning; alltså att måttstocken för överväganden förändras och allt fler alternativa lösningar anses acceptabla. Utredningen uttrycker en oro för kommersialisering och teknifiering av både människokroppen och fortplantningsprocessen.¹⁹³

4.4 Rättsföljder av utländska surrogatarrangemang

4.4.1 Erkännande av utländska domstolsavgöranden

I svensk rätt saknas reglering om erkännande av utländska domar.¹⁹⁴ Som huvudregel gäller att utländska domar och beslut inte kan erkännas utan stöd i lag.¹⁹⁵ I praxis förekommer dock undantag. Tillämparen har främst gjort sådana undantag om parterna i ett mål annars riskerar att hamna i ett rättsligt vakuum¹⁹⁶ eller i en situation av s.k. haltande föräldraskap.¹⁹⁷ I NJA 2019 s. 504 fördes diskussion kring konsekvenserna av ett icke-erkännande. I målet hade de tilltänkta föräldrarna separerat innan en närståendeadoption kunnat genomföras. HD konstaterade att ett erkännande av den utländska domen var nödvändigt både för att barnet skulle kunna ha en relation till båda sina

---

¹⁹¹ SOU 2016:11, s. 392.

¹⁹² Ibid., s. 393.

¹⁹³ Ibid., s. 397.

¹⁹⁴ SOU 2021:56, s. 166 samt prop. 2017/18:155, s. 42.

¹⁹⁵ Se ex NJA 1974 s. 324 och NJA 2019 s. 504.

¹⁹⁶ SOU 2021:56, s. 167.

¹⁹⁷ Begreppet åsyftar situationen då de tilltänkta föräldrarna anses vara barnets rättsliga föräldrar i födelselandet men inte i Sverige. Se diskussion i exempelvis Winglycke, M., ”Utländska surrogatarrangemang – en intressekonflikt omöjlig att lösa?”, SvJT 2021, s. 628.

föräldrar och för att barnet skulle tillförsäkras sin identitet.¹⁹⁸ HD uppgav dock att en förutsättning för erkännande är att det inte finns något annat lämpligt sätt att tillförsäkra barnet dess rättigheter.¹⁹⁹

I ovan nämnda rättsfall lyfter HD vikten av att familjerättsliga relationer består även i gränsöverskridande sammanhang.²⁰⁰ Det finns starka skäl att erkänna s.k. statusdomar omedelbart, inte minst för att minimera risken att en person som flyttar mellan stater förlorar sin familjerättsliga status. Visst utrymme för erkännande utan stöd i lag förefaller alltså finnas.²⁰¹ Det har emellertid konstaterats i litteraturen att detta utrymme endast beviljas sådana domar som inte strider mot *ordre public*.²⁰² Att vägra erkännande med stöd av *ordre public* kräver tungt vägande skäl, exempelvis att den utländska domen står i strid med grundläggande principer inom den svenska rätten.²⁰³ HD har emellertid varit tydliga med att ett reservationslöst erkännande i alla situationer inte nödvändigtvis är en lämplig lösning på sikt. Den nuvarande lagstiftningen är otillräcklig i förhållande till alla de frågor som kan uppstå vid ett internationellt surrogatmoderskap varför en långsiktig och lämplig lösning ännu inte kan fastställas i tillämpningen.²⁰⁴

4.4.1.1 Fraude à loi-principen

I internationella sammanhang diskuteras emellanåt *fraude à loi* som en möjlig vägransgrund. Principen innebär att en utländsk dom ska kunna nekas erkännande på den grund att sökanden medvetet kringgått den inhemska rätten genom att inleda förfarandet i utlandet. Vägransgrunden har använts i Frankrike men har ännu inte aktualiserats i den svenska rätten.²⁰⁵

4.4.2 Föräldraskapet

Som nämnts tidigare gäller den s.k. mater est-regeln i Sverige, alltså att den kvinna som föder barnet är barnets mor.²⁰⁶ Vid ett surrogatarrangemang innebär det att endast surrogatmodern kan fastställas som barnets mor och att den tilltänkta modern alltid måste adoptera barnet för att vara barnets rättsliga förälder.²⁰⁷ Mater est-regeln är också internationellt tvingande, vilket innebär att en utländsk fastställelse av den tilltänkta modern som barnets rättsliga mor inte kan erkännas i Sverige.²⁰⁸ För faderskapet gäller att utländsk fastställelse kan erkännas om omständigheterna uppfyller vissa krav. För erkännande

---

¹⁹⁸ NJA 2019 s. 504, p. 37-44.

¹⁹⁹ Ibid., p. 36.

²⁰⁰ Ibid., p. 12.

²⁰¹ SOU 2021:56, s. 167.

²⁰² Se Bogdan, M. och Hellner, M., *Svensk internationell privat- och processrätt* (2020), uppl. 9, s. 125.

²⁰³ SOU 2021:56, s. 167.

²⁰⁴ Se HD:s särskilda yttrande i samband med NJA 2019 s. 504.

²⁰⁵ SOU 2021:56, s. 168.

²⁰⁶ Se ex. SOU 2021:56, s. 166.

²⁰⁷ SOU 2016:11, s. 363.

²⁰⁸ SOU 2021:56, s 170 samt SOU 2016:11, s. 467, 521 f och 524.

krävs dels att den aktuella mannens spermier använts vid befruktningen inför surrogatmoderskapet, dels att barnet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.²⁰⁹ En bekräftelse som skett i utlandet kan erkännas om den följer föreskrifterna i den utländska rätten.²¹⁰ Ska faderskapet däremot bekräftas i Sverige tillämpas svensk rätt. I vissa fall föreligger då en skyldighet för socialnämnden att utreda faderskapet för att sedan godkänna en faderskapsbekräftelse.²¹¹ Bestämmelsen om fastställelse i 3 § lagen om internationella faderskapsfrågor har införts i syfte att underlätta fastställelse av föräldraskap efter internationella surrogatarrangemang.²¹²

Efter att den genetiska fadern fastställts som rättslig fader kan den andra tilltänkta föräldern ofta adoptera barnet. I vissa situationer uppstår dock problem. Ett sådant problem kan vara att det helt saknas möjlighet för barnet att få en rättslig företrädare, eller att bara en av de två tilltänkta föräldrarna kan vara rättslig förälder. Att bara en kan erkännas som rättslig förälder kan bero på att båda föräldrarna måste adoptera, exempelvis då de tilltänkta föräldrarna är två kvinnor, eller att de tilltänkta föräldrarna separerat och att närståendeadoption därför inte är möjlig.²¹³ För det fall en faktisk familjerelation inte kan erkännas som rättslig uppstår en rad nackdelar för barnet.²¹⁴ Ett icke-erkännande kan exempelvis stå i strid med artikel 8 EKMR eftersom barnets rätt till privat- och familjeliv inte uppfylls.²¹⁵

Vissa menar emellertid att ett erkännande av en rättslig relation är oförenligt med barnets rätt till kännedom om sitt ursprung. I SOU 2021:56 har utredningen emellertid tolkat Europadomstolens praxis på så vis att barnet har rätt till kännedom om sitt ursprung så långt det är möjligt, men att det inte ska utgöra ett hinder för att rättsligt fastställa en faktisk familjerelation. Alltså kan den svenska tillämparen behöva acceptera risken för att barnet inte får kännedom om sitt ursprung, till fördel för att barnet tillförsäkras föräldrar.²¹⁶ Europadomstolen har även, i ett rådgivande yttrande den 10 april 2019, uttalat att det finns en skyldighet att erkänna en faktisk familjerelation som rättslig då den faktiska familjerelationen blivit en ”praktisk realitet”. Det innebär att det inte föreligger någon allmän skyldighet att omedelbart erkänna rättsliga familjerelationer men att sådan skyldighet kan uppstå efter en tid.²¹⁷

För att staterna ska kunna uppfylla sin skyldighet krävs en effektiv mekanism för erkännande.²¹⁸ Utredningen i SOU 2021:56 har gjort bedömningen att den

---

²⁰⁹ SOU 2021:56, s. 169.

²¹⁰ 3 § 3 st. Lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor.

²¹¹ 3 § 1 st. Lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor.

²¹² NJA 2019 s. 504, p. 23.

²¹³ SOU 2021:56, s. 225.

²¹⁴ Ibid., s. 226.

²¹⁵ Ibid., s. 232.

²¹⁶ Ibid., s. 240 f.

²¹⁷ Europadomstolen, *Advisory opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother*, den 10 april 2019, p. 52.

²¹⁸ Ibid., p. 54.

svenska lagstiftningen måste anpassas för att uppfylla Sveriges konventionsåtaganden. Regleringen behöver utvecklas både i förhållande till den internationella rätten och annan svensk rätt för att tillgodose barnets rättigheter.²¹⁹

4.4.2.1 Närståendeadoption

Som framkommit ovan är det inte ovanligt att en genetisk fader fastställs som rättslig fader omedelbart, även vid surrogatarrangemang. En följd av faderskapets fastställande är att den andra tilltänkta föräldern, i ett senare skede, kan adoptera barnet i en s.k. närståendeadoption.²²⁰

Vid en adoption upphör vanligtvis den rättsliga relationen till de tidigare föräldrarna.²²¹ Vid en närståendeadoption däremot skapas ett rättsligt förhållande till sökanden utan att den rättsliga relationen mellan barnet och sökandens make eller sambo upphör.²²² Vårdsnaden blir deras gemensamma när adoptionsbeslutet vinner laga kraft.²²³ En ansökan om närståendeadoption prövas av tingsrätten.²²⁴ För genomförande av en närståendeadoption krävs samtycke från sökandens make eller sambo, alltså från barnets tidigare förälder.²²⁵ Samtycket kan återkallas till dess ansökan prövas.²²⁶

En närståendeadoption kan genomföras endast om sökanden är gift eller sambo med den tidigare föräldern.²²⁷ Om sökanden inte längre är gift eller sambo med den tidigare föräldern innebär adoptionen alltså att den rättsliga relationen till den tidigare föräldern kapas.²²⁸ I SOU 2021:56 föreslås dock att regleringen ska ändras; det anses numera värdefullt att kunna genomföra en adoption även då relationen till den andra föräldern är god och därmed viktig för barnet. En sådan situation kan uppstå exempelvis om de tilltänkta föräldrarna separerat innan en närståendeadoption kunnat genomföras.²²⁹

---

²¹⁹ SOU 2021:56, s. 232.

²²⁰ Ibid., s. 225.

²²¹ Föräldrabalk (1949:381), Lagkommentar av Kettenkeuler, A., Karnov, nr. 164, hämtad från JUNO 2022-05-12.

²²² Föräldrabalk (1949:381), Lagkommentar av Kettenkeuler, A., Lexino, Kommentar till 4 kap 6 §, hämtad från JUNO 2022-05-12.

²²³ FB 4 kap. 22 §.

²²⁴ Domstol.se, *Adoption inom Sverige*, uppdaterad 2021-01-11, hämtad 2022-04-19.

<https://www.domstol.se/amnen/familj/adoption/adoption-inom-sverige/>

²²⁵ Föräldrabalk (1949:381), Lagkommentar av Kettenkeuler, A., Lexino, Kommentar till 4 kap 6 §, hämtad från JUNO 2022-05-12.

²²⁶ NJA 2006 s. 505.

²²⁷ Se FB 4 kap 6 §.

²²⁸ Föräldrabalk (1949:381), Lagkommentar av Kettenkeuler, A., Karnov, nr. 164, hämtad från JUNO 2022-05-12.

²²⁹ SOU 2021:56, s. 261.

4.4.3 Rättsföljder för barnet

4.4.3.1 Familjerelationer, medborgarskap och identitet

Som nämnts ovan har barnet en rätt att inte separeras från sina föräldrar om det inte bedöms vara nödvändigt i förhållande till barnets bästa.²³⁰ Vidare har barnet en rätt att, så långt det är möjligt med hänsyn till barnets bästa, upprätthålla kontakten med den förälder denne separerats från.²³¹ I den svenska rätten har det länge ansetts vara fördelaktigt för barnet att ha två föräldrar med gemensam vårdnad även då föräldrarna separerat. I många fall främjar det upprätthållandet av en relation till båda föräldrarna.²³² Den gemensamma vårdnadens lämplighet efter en separation har diskuterats länge. I prop. 1975/76:170 skrev departementschefen att en förutsättning för att gemensam vårdnad ska fungera är att föräldrarna är samarbetsvilliga.²³³ Idag anses vanligtvis att gemensam vårdnad är att föredra. Det finns dock situationer där ensam vårdnad framstår som ett bättre alternativ för barnet, exempelvis om den ena föräldern är uppenbart olämplig eller om konflikten mellan föräldrarna är så svår och djup att ett samarbete är uteslutet.²³⁴ Vidare kan rätten, enligt Ryrstedt, besluta om ensam vårdnad även om ingen av nyss nämnda situationer föreligger, om barnet önskat det. En förutsättning är att barnet uppnått tillräcklig ålder och mognad för att fatta ett sådant beslut.²³⁵

En följd av gemensam vårdnad är att barnet har två rättsliga företrädare. Enligt FB 6 kap. 11 § har en vårdnadshavare både rätt och skyldighet att fatta beslut och företräda barnet i frågor rörande barnets personliga angelägenheter. Det rättsliga ansvaret grundas alltså på den familjerättsliga relationen mellan föräldern och barnet. Tillgång till en rättslig företrädare är en förutsättning för att barnet inte ska riskera att hamna i en rättsligt osäker situation. Vidare har utredningen i SOU 2021:56 konstaterat att erkännandet av en faktisk familjerelation är en självständig rättighet.²³⁶ För det fall en faktisk familjerelation inte erkänns, såsom diskuterats ovan, riskerar barnet alltså att förlora en rättslig företrädare. Potentiella konsekvenser av en sådan ordning diskuteras vidare under kapitel fem.

Av intresse för barnet är också de rättigheter som fastslås i artikel 7 och 8 i barnkonventionen. I artikel 7 framförs att barnet har rätt att, så långt det är möjligt, få kännedom om sina föräldrar samt få ta del av deras omvårdnad. Enligt artikeln har barnet också en rätt att förvärva ett medborgarskap

---

²³⁰ Se artikel 9.1 barnkonventionen.

²³¹ UNICEF m.fl., *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (2007), s. 121.

²³² Se diskussioner i exempelvis prop. 1990/91:8 och prop. 1997/98:7 samt Singer, A., "Gemensam vårdnad för alla föräldrar – Barnets Bästa eller social ingenjörskonst?", SvJT 2014, s. 350.

²³³ Prop. 1975/76:170 s. 143 ff.

²³⁴ Prop. 1997/98:7 s. 49 ff.

²³⁵ Ryrstedt, E., *Konsensus – förutsättning eller belastning för gemensamt föräldraansvar?* (2002), s. 18.

²³⁶ SOU 2021:56, s. 232.

omedelbart vid födseln.²³⁷ Artikel 8 stadgar att barnet sedan har rätt att behålla det medborgarskap denne förvärvat vid födseln. Medborgarskapet anses utgöra en viktig del av barnets identitet.²³⁸ Vid ett surrogatarrangemang riskerar barnet att stå utan medborgarskap eftersom många stater härleder medborgarskapet från den rättsliga föräldern.²³⁹ För det fall barnet inte har en rättslig förälder i födelselandet och det rättsliga föräldraskapet inte heller erkänts i Sverige riskerar barnet alltså att vara statslöst. Även denna problematik diskuteras vidare under kapitel fem.

Slutligen bör noteras att barnet enligt artikel 8 EKMR besitter en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Rättigheten har diskuterats under avsnitt 2.2. Europadomstolen har i målet *Mennesson mot Frankrike* konstaterat att artikel 8 visserligen inte ger en rättighet till ett medborgarskap, men att medborgarskapet är en viktig del i en persons identitet.²⁴⁰ Att inte rättsligt erkänna en faktisk familjrelation är alltså oförenligt med artikel 8 EKMR om icke-erkännandet innebär en risk för statslöshet.

---

²³⁷ Se avsnitt 3.1.3. för mer information.

²³⁸ Se art. 8.1 barnkonventionen.

²³⁹ SOU 2016:11, s. 468.

²⁴⁰ *Mennesson mot Frankrike*, p. 97.

5 Surrogatarrangemangets efterskalv

Det kan inte förnekas att ett barns tillblivelse genom surrogatarrangemang har stor inverkan på dess framtid, inte minst med hänsyn till att barnet omedelbart vid födseln riskerar att hamna i ett rättsligt vakuum. En stor del av de problem som kan uppstå förefaller vara hänförliga till erkännandet av föräldraskapet; för det fall den rättsliga relationen mellan barn och förälder inte erkänns vid ankomst till Sverige följer en rad svårigheter.

Till att börja med kan konstateras att avsaknaden av reglering kring erkännande av utländska domar och fastställelser är problematisk. Det förefaller råda delade meningar kring vad som bör erkännas mer eller mindre utan prövning och vad som först måste prövas. Vidare råder viss osäkerhet kring vad som faktiskt strider mot ordre public och i vilka sammanhang en sådan invändning skulle kunna användas. I SOU 2021:56 diskuterades att det i viss mån kan anses nödvändigt att erkänna familjerelationer utan invändning eftersom det inte är möjligt att ändra eller fastställa en sådan konstituerande status vid korsandet av en landsgräns.²⁴¹ Samtidigt har både regeringen och HD ställt sig tvivlande till ett förutsättningslöst erkännande.²⁴² Min uppfattning är att ett skyndsamt erkännande med största sannolikhet skulle vara till fördel för barnet, inte minst då det säkrar en rättslig relation till de tilltänkta föräldrarna. Uppfyllandet av barnets rättigheter skulle dessutom effektiviseras då processen förändras och kortas ned. I sammanhanget kan jag dock inte förneka att ett omedelbart erkännande kan innebära risker i förhållande till barnets rättigheter. Det kan inte uteslutas att en ordning med omedelbart erkännande får oönskade konsekvenser; exempelvis torde risken för förbiseende av andra rättigheter vara påträngande. Möjliga alternativ bör därför enligt min mening noga utredas innan reglering införs.

Det kan också ifrågasättas huruvida det är lämpligt att erkänna alla familjerelationer utan föregående utredning. Som nämnts ovan har Europadomstolen uttalat att skyldigheten att erkänna familjerelationer uppstår först när familjerelationen är en *praktisk realitet*. För det fall en familjerelation anses vara en praktisk realitet först efter en tid anser jag att viss utredning är nödvändig. För bedömning av huruvida ett antal uppställda krav är uppfyllda krävs en utredning som redovisar familjens aktuella situation. Vilka krav som bör ställas både kan och bör diskuteras. Rimligen kan begreppen *praktisk realitet* och *faktisk familjerelation* till viss del likställas i sammanhanget. I min mening bör det dock inte finnas något behov av en sådan utredning; en familjerelation kommen ur ett surrogatarrangemang ska anses utgöra en praktisk realitet redan vid barnets ankomst till Sverige. I förlängningen innebär det att även om erkännandet inte är omedelbart eller förutsättningslöst måste det ske skyndsamt efter barnets ankomst.

---

²⁴¹ SOU 2021:56, s. 167.

²⁴² Se ex. SOU 2021:56 och tillägget till NJA 2019 s. 504.

Det kan konstateras att barnet är i behov av rättsliga föräldrar vid ankomsten till Sverige. Som huvudregel har surrogatmodern avlagt sig föräldraskapet redan i tillblivelselandet, varför hon inte rimligen kan anses vara rättsligt ansvarig för barnet. Vanligtvis har surrogatmodern heller ingen egentlig relation till barnet eftersom barnet spenderat sina första veckor i livet med de tilltänkta föräldrarna. Barnet har därför sin närmaste koppling, både emotionellt och juridiskt, till de tilltänkta föräldrarna. För barnets del är relationen till de tilltänkta föräldrarna den enda som kan anses utgöra någon form av familjeliv. Att i det läget förneka barnets enda koppling både till en familj och till ett medborgarskap är i mina ögon oförenligt med Sveriges skyldighet att uppfylla barnets rättigheter.

Som framkommit av ovan är erkännandet av en faktisk familjerelation av stor vikt för barnet. Att den rättsliga föräldern ansvarar för och företräder barnet innebär att erkännandet står i direkt korrelation med uppfyllandet av barnets rättigheter. I frågor om surrogatarrangemang diskuteras emellanåt att rättigheter tenderar att krocka med varandra. Ett exempel är att barnets bästa ofta kräver att en faktisk familjerelation erkänns rättsligt – men att ett sådant erkännande äventyrar uppfyllandet av barnets rätt till kännedom om sitt ursprung. I Europadomstolens praxis förefaller erkännandet av faktiska familjerelationer prioriteras högre än barnets rätt till kännedom om sitt ursprung.²⁴³ HD har resonerat på liknande vis och sagt att barnets intressen behöver prioriteras över statens intressen i enskilda fall.²⁴⁴ Det kan tänkas att uppfyllandet av barnets rätt till kännedom om sitt ursprung är ett mer lockande alternativ för staten än att erkänna en familjerelation utan stöd i lag. Jag anser dock att möjligheten till kännedom om sitt ursprung är en relativt liten uppoffring för barnet i förhållande till det behov barnet har av en rättslig förälder. Den rättsliga föräldern är dessutom av större vikt för barnets nuvarande familjeliv. I målet *Menesson mot Frankrike* diskuterade Europadomstolen huruvida familjen kunde utöva ett familjeliv även om det rättsliga föräldraskapet inte erkändes (se avsnitt 2.2 ovan). Domstolen konstaterade att familjen kunde leva tillsammans och att svårigheterna som uppstod till följd av icke-erkännandet inte i större mån påverkade det faktiska familjelivet, varför det inte heller innebar en kränkning av artikel 8 EKMR. Av uttalandet att döma krävs alltså att familjelivet i princip omöjliggörs för att en kränkning av artikel 8 ska vara aktuell. Enligt min mening är det ett alltför högt krav. Jag anser att ett icke-erkännande av föräldraskap bör utgöra kränkning, även om erkännande inte krävs för att det faktiska familjelivet ska fungera, eftersom barnet drabbas av omotiverade och oförsvarliga konsekvenser. Avsaknaden av en rättslig förälder påverkar familjelivet i högsta grad; den sociala förälder som inte erkänns såsom rättslig förälder kan inte fullgöra sina skyldigheter gentemot barnet. Det kan helt enkelt inte, enligt mig, anses förenligt med barnets bästa att begränsa barnets vårdare i sådan utsträckning.

---

²⁴³ Se SOU 2021:56, s. 240 f. för mer information.

²⁴⁴ SOU 2021:56, s. 227.

En stor potentiell risk med nekandet av rättsligt föräldraskap är att barnet möter svårigheter i förvärvandet av ett medborgarskap. Situationen för barnet varierar visserligen efter omständigheterna; om det finns en genetisk far som också bekräftat faderskapet i Sverige får barnet ett svenskt medborgarskap omedelbart - det hänförs från fadern som rättslig förälder. Om barnet saknar genetisk koppling till fadern i Sverige, eller om barnet adopterats av en ensamstående kvinna eller ett lesbiskt par, föreligger således ingen möjlighet att hänföra medborgarskap från föräldern. Det är nämligen inte möjligt att hänföra medborgarskap från en social förälder. För barnets del innebär det en risk för statslöshet; om barnet inte förvärvat medborgarskap och inte heller besitter en rättslig relation till surrogatmodern i tillblivelselandet svävar barnet i en rättslig limbo. Jag anser att den rättsliga osäkerheten är ännu en stark anledning att erkänna det rättsliga föräldraskapet. Ett nekande kan inte möjligen motiveras med hänsyn till barnets bästa.

Ett ytterligare problem med icke-erkännande är att barnet går miste om potentiellt arv. Att möjligheten till arv påverkar familjelivet är enligt min mening en självklarhet. Med det sagt kan inte uteslutas att det går att argumentera för att det faktiska familjelivet endast varar under föräldrarnas livstid. Min uppfattning är att sådana eventuella argument saknar verklighetsgrund; det kan inte rimligen krävas av ett barn att denne ska betrakta relationen till en bortgången såsom avslutad, oavsett barnets eller relationens tillblivelse. Det faktiska familjebandet kvarstår även efter det att föräldern avlidit. Således bör möjligheten till arv anses påverka det faktiska familjelivet. Att barnet potentiellt riskerar statslöshet och senare går miste om arv är i min mening absolut tillräckligt för att ett icke-erkännande ska innebära en kränkning av barnets rättigheter.

Som framkommit ovan har barnet i vissa fall en genetisk koppling till fadern, innebärande av faderskapet kan bekräftas och erkännas rättsligt utan större svårighet. Den rättsliga relationen till modern är dock svårare att få erkänd. I SOU 2021:56 lyftes frågan huruvida det vore lämpligt, eller ens möjligt, att införa ett förfarande för moderskapsbekräftelse.²⁴⁵ Ett sådant förfarande skulle sannolikt öka jämställdheten men kan i praktiken vara svårt att genomföra. Förfarandet skulle strida mot mater est-principen och är därmed oförenligt med svenska rättsgrundsatser. Jag anser dock att det kan argumenteras för att införandet av ett sådant förfarande är i enlighet med barnets bästa. Enligt utredningen i SOU 2021:56 skulle den tilltänkta modern bekräfta moderskap likt fadern kan göra, och sedan skulle bekräftelsen godkännas av både socialnämnd och surrogatmoder. Enligt min mening bör ett sådant förfarande föredras framför adoption, inte minst då det med stor sannolikhet är mer effektivt. Vidare är förfarandet tryggt då barnet tilldelas en rättslig förälder omedelbart i samband med att surrogatmodern avsäger sig ansvaret för barnet. Barnet riskerar alltså inte att vara utan rättslig företrädare. En ytterligare fördel med en sådan ordning är att barnet, för det fall det finns två tilltänkta föräldrar, får en rättslig relation till dem båda omedelbart. Det

---

²⁴⁵ Se SOU 2021:56, s. 242.

skulle alltså inte krävas något vidare adoptionsförfarande och den rättsliga relationen till modern skulle inte vara avhängig föräldrarnas inbördes relation.

Att barnet tillförsäkras två föräldrar anses ofta vara till barnets fördel. Inom många rätts- och rättighetsfrågor, exempelvis fastställelse av föräldraskap och vårdnadsfrågor, verkar lagstiftaren arbeta utifrån uppfattningen att barnet ursprungligen har två föräldrar och att en fortsatt relation till dem båda är mest förenligt med barnets bästa. Även i barnkonventionen förefaller utgångspunkten vara att barnet har två föräldrar, trots att det inte finns någon uttrycklig rättighet. Vad gäller barn som tillkommit på ”naturlig väg” och som ursprungligen har två föräldrar har barnet, som framkommit ovan, en rätt att inte skiljas från sina föräldrar i enlighet med artikel 9 barnkonventionen. För barn som tillkommit via surrogatarrangemang och därför inte ursprungligen har två rättsliga föräldrar finns ingen sådan rättighet. Möjligen kan argumenteras för att barnet har en indirekt rätt till två föräldrar genom artikel 3 och principen om barnets bästa.

Den positiva inställningen till två föräldrar grundas på skäl som enligt mig är helt självklara. Det är givetvis en trygghet för barnet att ha tillgång till två rättsliga företrädare och två vårdare, inte minst eftersom det då finns två individer som gemensamt ansvarar för uppfyllandet av barnets rättigheter. Det utgör dessutom en del i ett säkerhetsnät; om den ena föräldern av någon anledning inte längre finns i barnets liv, exempelvis p.g.a. dödsfall, föreligger ingen risk att barnet blir utan rättslig företrädare och vårdare.

Trots att det alltså är mycket fördelaktigt för barnet att ha tillgång till två föräldrar är det tveksamt om det kan anses utgöra en rättighet, om inte annat för att det vore omöjligt att uppfylla en sådan rättighet i alla lägen. Det är exempelvis inte olagligt att skaffa barn på egen hand och på familjerättens område råder konsensus att det emellanåt faktiskt är bättre för barnet att upprätthålla relationen med endast en av två föräldrar. Det kan däremot diskuteras hur principen om barnets bästa bör påverka beslut kring erkännande av familjerelationer. Exempelvis kan ifrågasättas huruvida ett icke-erkännande är förenligt med barnets bästa i de fall det finns två föräldrar att tillgå. Enligt min mening bör det inte kunna anses förenligt med principen om barnets bästa att inte erkänna en rättslig familjerelation, även om barnet redan har en rättslig företrädare (t.ex. en genetisk far). Med hänsyn till att lagstiftaren förespråkar två föräldrar i andra sammanhang bör vi inte nöja oss med endast en rättslig förälder efter surrogatarrangemang. I förarbeten och praxis framkommer att både lagstiftaren och tillämparen många gånger söker en lösning som inkluderar båda föräldrarna. Det bör rimligen gälla även vid surrogatarrangemang; barn bör ha samma tillgång till föräldrar (och därigenom samma möjligheter att få sina rättigheter uppfyllda) oavsett tillblivelse.

Medan jag förstår lagstiftarens motvilja att erkänna utländska domar utan stöd i lag anser jag det inte motiverat att försätta barnet i den utsatta situation ett icke-erkännande innebär. Möjligheterna till erkännande bör givetvis vara begränsade i viss mån; exempelvis bör det rimligen kunna krävas att

föräldrarna är i en relation med varandra, eller åtminstone var det när surrogatarrangemanget inleddes. Vidare bör kunna krävas att den utländska domen eller bekräftelsen är förenlig med svensk rätt. För införandet av en sådan förutsättning krävs dock att det faktiskt finns svensk reglering. Vilken lösning som är bäst kan inte fastställas inom ramen för detta arbete, men min åsikt är att ett införande av moderskapsbekräftelse inte bör uteslutas. En bekräftelse av moderskap som godkänns av både socialnämnd och surrogatmoder är inte särskilt långt ifrån rådande reglering om faderskapsbekräftelse, och inte heller är det särskilt olik reglerna om adoption. Det är givetvis omvälvande att genomföra en förändring som står i direkt strid med en svensk rättsgrundsats. I min mening är mater est-principen dock något föråldrad i förhållande till utvecklingen på området. Det kan inte förnekas att föräldraskapet idag är något helt annat än det tidigare varit, inte minst med hänsyn till faktiska familjerelationer som en nyligen accepterad form av familjekonstellation. I takt med en utvecklad syn på familj och familjeliv bör regleringen anpassas. I sammanhanget kan dock diskuteras huruvida det föreligger en risk för acceptansglidning. Min uppfattning är att viss acceptansglidning vore till rättens fördel. Det kan givetvis argumenteras för att acceptansglidningen kan gå för långt och att det trots allt föreligger risk för att vi i ett senare skede accepterar förfaranden som inte borde accepteras. I min mening bör en sådan risk dock inte utgöra hinder för att ändra regleringen efter de behov som finns idag. Faktum är att det kommer barn till Sverige vars tillblivelse inte är förenlig med svenska förfaranden. Faktum är också att de barn som kommer hit med tilltänkta föräldrar både *behöver* och *har rätt till* rättsliga föräldrar. Om uppfyllandet av barnets rättigheter kräver att lagstiftaren medger viss acceptansglidning bör det i sammanhanget, enligt min mening, inte vara en särskilt stor uppoffring.

Slutligen kan konstateras att ett barn som tillkommit via surrogatarrangemang drabbas av en rad följder som ett barn som tillkommit enligt svenska förfaranden inte utsätts för. Ett barn som föds i Sverige har ofta två föräldrar omedelbart vid födseln, även om föräldrarna inte är gifta. Modern fastställs automatiskt som barnets rättsliga moder i enlighet med mater est-principen och fadern bekräftar faderskapet, vilket sedan ofta godkänns utan invändning. Sedan den 1 januari i år (2022) kan faderskapet t.o.m. bekräftas online på Skatteverkets hemsida. De problem som uppstår för ett barn som tillkommit genom surrogatarrangemang blir alltså inte aktuella överhuvudtaget för ett barn som föds inom ramen för tillåtna svenska förfaranden.

Med hänsyn till utvecklingen i samhället och den ökade allmänna acceptansen anser jag att införande av reglering kring surrogatarrangemang är nödvändigt. Att hoppas på ett tillåtande i Sverige vore sannolikt alltför optimistiskt, även om en svensk lösning vore till fördel för barnet. Att däremot förvänta sig en effektivisering av erkännandeförfarandet är i min mening absolut rimligt; det handlar trots allt om ett barns trygghet. I en fråga där behovet inte nödvändigtvis också är en rättighet finns inga självklara svar; surrogatarrangemang förblir en fråga om både välsignelse *och* förbannelse.

Käll- och litteraturförteckning

Doktrin

Litteratur

Anna Singer, *Föräldraskap i rättslig belysning*, Iustus, Uppsala 2000.

Anna Singer, *Barns rätt*, upplaga 2, Iustus, Uppsala 2019.

Anna Singer, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, upplaga 7, Norstedts juridik, Stockholm 2019.

Eva Ryrstedt, *Konsensus – förutsättning eller belastning för gemensamt föräldraansvar?*, Juristförlaget i Lund, Lund 2002.

Håkan Hydén, ”Rättssociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle” i *Juridisk metodlära* av Fredric Korling och Mauro Zamboni (red.), första upplagan, Studentlitteratur, Lund 2013.

Jan Kleineman, ”Rättsdogmatisk metod” i *Juridisk metodlära* av Maria Nääv och Mauro Zamboni (red.), upplaga 2, Studentlitteratur, Lund 2018.

Mats Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, upplaga 5, Norstedts juridik, Stockholm 2020.

Michael Bogdan och Michael Hellner, *Svensk internationell privat- och processrätt*, upplaga 9, Norstedts juridik, Stockholm 2020.

Åke Saldeen, *Barn- och föräldrarätt*, upplaga 6, Iustus, Uppsala 2009.

Artiklar och uppsatser

Anna Singer, ”*Gemensam vårdnad för alla föräldrar – Barnets Bästa eller social ingenjörskonst?*”, SvJT 2014.

Eric Blyth, *I wanted to be interesting. I wanted to be able to say “I’ve done something interesting with my life”*: Interviews with surrogate mothers in Britain, *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, Volym 12, s. 189-198, publicerad 1994.

Göran Lambertz, ”*Nyttig och Onyttig rättsvetenskap*”, SvJT 2002.

Linnea Nilsson, *Rättsligt moderskap vid surrogatarrangemang*, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Lund 2019.

Mattias Hjertstedt, *Beskrivningar av rättsdogmatisk metod: om innehållet i metodavsnitt vid användning av rättsdogmatiskt tillvägagångssätt i*

Festskrift till Örjan Edström av Ruth Mannelqvist, Staffan Ingmansson och Carin Ulander-Wänman, (ed.), Juridiska institutionen vid Umeå universitet, Umeå, publicerad 2019.

Michaela Winglycke, ”Utländska surrogatarrangemang – en intressekonflikt omöjlig att lösa?”, SvJT 2021.

Nils Jareborg, ”Rättsdogmatik som vetenskap”, SvJT 2004.

Vasanti Jadva, Clare Murray, Emma Lycett, Fiona MacCallum och Susan Golombok, *The experience of surrogate mothers*, Human Reproduction, Volym 18, nr 10, publicerad 2003.

Svenska rättsdokument

Offentligt tryck

Prop. 2001/02:89 *Behandling av ofrivillig barnlöshet*

Prop. 2017/18:155 *Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap*

Prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*

SOU 1985:5 *Barn genom befruktning utanför kroppen m.m.*

SOU 1997:116 *Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*

SOU 2016:11 *Olika vägar till föräldraskap*

SOU 2020:63 *Barnkonventionen och svensk rätt*

SOU 2021:56 *Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall*

Lagar

Föräldrabalk (1949:381)

Lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor

Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Övriga svenska rättsdokument

Statens medicinsk-etiska råd, rapport 2013:1 *Assisterad befruktning – etiska aspekter*, Stockholm 2013.

Statens Medicinsk-etiska råd, Remissvar ang. betänkandet Olika vägar till föräldraskap. SOU 2016:11

Internationella rättsdokument

Europadomstolen, *Advisory opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother*, den 10 april 2019.

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

FN, Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, 1989.

FN, Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (Palermoprotokollet), till Förenta nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, 2000.

FN, Fakultativt protokoll till Konventionen om Barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi, 2000.

FN, General Comment No. 3 of the Committee on the Rights of the Child on HIV/AIDS and the rights of the child, CRC/C/GC/2003/3, 2003.

FN, General Comment No. 5 of the Committee on the Rights of the Child on General measures of implementation of the Convention of the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6), CRC/GC/2003/5, 2003.

FN, General Comment No. 6 of the Committee on the Rights of the Child on the Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin (CRC/C/GC/6), 2005.

FN, General Comment No. 7 of the Committee on the Rights of the Child on Implementing child rights in early childhood, CRC/C/GC/7, 2005.

FN, General Comment No. 14 of the Committee on the Rights of the Child on the rights of the child to have his och her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), CRC/C/GC/14, 2013.

FN, General Comment No. 15 of the Committee on the Rights of the Child on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24), CRC/C/GC/15, 2013.

FN, General Comment No. 22 of the Committee on the Rights of the Child on the general principles regarding the human rights of children in the context of international migration, CRC/C/GC/22, 2017.

FN, General Comment No. 23 of the Committee on the Rights of the Child on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return, CRC/C/GC/23, 2017.

UNICEF, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, 2007.

Lagkommentarer

Anne Kettenkeuler, Föräldrabalk (1949:381), Karnov (JUNO), <http://juno.nj.se>

Anne Kettenkeuler, Föräldrabalk (1949:381), Lexino (JUNO), <http://juno.nj.se>

Boel Oldenstedt, Föräldrabalk (1949:381), Karnov (JUNO), <http://juno.nj.se>

Carl-Henrik Ehrenkrona, Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Karnov (JUNO), <http://juno.nj.se>

Internetkällor

Sveriges Domstolars hemsida, <http://domstol.se>.

UNICEF:s hemsida för information om barnkonventionen, <https://unicef.se/barnkonventionen>.

Europadomstolens hemsida för information om klagomål till domstolen, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/swe&c>.

Rättsfallsförteckning

Svenska rättsfall

NJA 1974 s. 324

NJA 2006 s. 505

NJA 2019 s. 504 samt tillhörande särskilda yttrande

Internationella rättsfall

Bronda mot Italien, Nr. 22430/93, dom meddelad den 9 juni 1998.

E.P. mot Italien, Nr. 31127/96, dom meddelad den 16 november 1999.

Menesson mot Frankrike, Nr. 65192/11, dom meddelad den 26 juni 2014.

Paradiso och Companelli mot Italien, Nr. 25358/12, dom meddelad den 24 januari 2017.

Van der Heijden mot Nederländerna, Nr. 42857/05, dom meddelad den 3 april 2012.

Wagner och J.M.W.L. mot Luxemburg, Nr. 76240/01, dom meddelad den 28 juni 2007.